

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Filozofická fakulta

Katedra asijských studií

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**Komparace autoritářských režimů a praktik
tzv. "otců republik" Sunjatsena a Pilsudského a jejich tendencí
k vytváření fašistických společností v Číně a Polsku.**

The comparison of the authoritative regime and policy
of the so-called "Fathers of Republic" Sun Yat-sen and Pilsudski and
their tendency to create the fascist society in China and Poland.

OLOMOUC 2020, Bc. Jiří Roszynek

Vedoucí práce: Bc. Martin Lavička, M.A.

„Svoboda akceptuje autoritu, autorita uznává svobodu. Svoboda neuznávající autoritu není svobodou a autorita neuznávající svobodu je autoritarismem. Demokracie potřebuje autoritu. Má-li ji, nestává se autoritarismem.“ (Stanislav Balík, Michal Kubát 2004: 49)

Místopřísežně prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma: „Komparace autoritářských režimů a praktik tzv. „otců republiky“ Sunjatsena a Pilsudského a jejich tendencí k fašizaci společnosti v Číně a Polsku“ vypracoval samostatně pod odborným dohledem vedoucího diplomové práce a uvedl jsem všechny použité podklady a literaturu.

V Olomouci dne.....

Podpis .....

Rád bych poděkoval panu Bc. Martinu Lavičkovi, M. A. za cenné rady, věcné připomínky, vstřícnost při konzultacích, a především za jeho trpělivost při psaní mé diplomové práce.

Anotace

Cílem práce je komparace autoritářských režimů a praktik „otců republik“ a jejich následná aplikace na politologickou teorii autoritářských režimů. Druhotným cílem je i osvětlení proč se společnosti radikalizovaly a jaké dopady měla tato radikalizace na dnešní moderní státy.

Tematicky se tato práce věnuje autoritářským režimům v Polsku a Číně za vlády Pilsudského a Sunjatsena. Důvodem výběru tohoto tématu je předchozí bakalářské dvouoborové studium čínské filologie a politologie, kde jsem získal znalosti o jejich politické kariéře. Během studia jsem si všiml, že se v některých politických názorech, profesních rozhodnutích a osobním životě značně podobají.

Práce je členěna na teoretickou a praktickou část. V teoretické části se rozebírá historie Polska před nástupem a během vlády Pilsudského, historie Číny před nástupem a během vlády Sunjatsena. V této části je zahrnuta i teorie o autoritářských režimech. Praktická část se věnuje analýze jednotlivých procesů v Polsku a Číně, které jsou následně komparovány mezi sebou a s politologickou teorií autoritářských režimů.

Klíčová slova: Sunjatsen, Pilsudský, Polsko, Čína, „otec republiky“, autoritářské režimy, J. J. Linz, fašizace společnosti, komparační politologie

OBSAH

Úvod	1
Metodologie	4
Rešerše zdrojů	6
1. Historie čínského národa.....	8
1.1. Situace v Číně před pádem dynastie Qing	8
1.2. Historické snahy o svržnutí císařství	10
1.3. Xinhajská revoluce a vznik suverénní Čínské republiky	11
2. Sunjatsen.....	12
2.1. Sunjatsenovo dětství v Číně a cesta na Honolulu	12
2.2. Nárůst nacionalismu a fašistických tendencí v Číně.....	13
2.3. Reformní dialog s Qingy	14
2.4. Domácí a zahraniční protistátní aktivity	15
2.5. 100 dní reform, Boxerské povstání, nástup posledního císaře	16
2.6. Sunjatsen a jeho filozofie	17
2.7. Založení republiky a éra Yuan Shikaie	20
2.8. Song Qingling a 1. světová válka.....	21
2.9. Revoluční vláda a smrt Sunjatsena	22
3. Historie polského národa	24
3.1. Situace v Polsku před 1. světovou válkou.....	24
3.2. Vznik samostatného Polska.....	25
4. Josef Pilsudský	26
4.1. Pilsudského život do 1. světové války	26
4.2. Pilsudský a 1. světová válka.....	27
4.3. Pilsudský po 1. světové válce.....	28
4.4. Ústava a její kontroverze.....	29
4.5. Demise vlády a prezidentské volby.....	31

4.6.	Státní puč a návrat Pilsudského.....	31
4.7.	Vznik strany BBWR a opoziční koalice CENTROLEW.....	33
4.8.	Odstranění opozice, mír s Německem	34
4.9.	Nová březnová ústava a smrt Pilsudského	34
5.	Teorie autoritářských a totalitních režimů	35
5.1.	S. Balík, M. Kubát – definice autoritářského a totalitního režimu	35
5.1.1.	Totalitarismy	37
5.1.2.	Autoritarismy	40
5.2.	Hodnocení režimů podle práce S. Balíka a M. Kubáta	42
5.2.1.	Praktická část – hodnocení Polska.....	42
5.2.2.	Praktická část – hodnocení Číny.....	46
5.3.	J. J. Linze – definice autoritářského a totalitního režimu	50
5.3.1.	Pluralismus.....	50
5.3.2.	Ideologie	51
5.3.3.	Vůdcovství	51
5.3.4.	Občanská participace	52
5.4.	Praktická část – hodnocení režimů podle teorie J. J. Linze	53
5.4.1.	Praktická část – hodnocení Polska.....	53
5.4.2.	Praktická část – hodnocení Číny.....	55
	Závěr	57
	Summary.....	61
	Seznam zdrojů a literatury	62

Seznam zkratek

Związek Ludowo-Narodowy zkratka – ZLN

Čínská lidová republika – ČLR

Związek Walki Czynnej – ZWC

Polska Partia Socjalistyczna – PPS

Bezpartyjny Blok Współpracy z Rządem – BBWR

Guomindang - KMT

Ediční poznámka

V této práci jsou použita čínská slova, vlastní jména a místní názvy, které jsou psané v čínské transkripci pinyin, výjimkou jsou některé místní výrazy a jména, která jsou v češtině zažitá pod jiným, častěji používaným ekvivalentem. Pokud jsou v práci uvedeny čínské znaky, jsou psány ve své zjednodušené podobě a je uveden i pinyin včetně tónů.

Úvod

Polsko a Čína jsou v rámci historie a kulturního kontextu dva různorodé státy. V Polsku se velmi silně etablovala křesťanská víra a kultura, která je do současnosti důležitým aspektem polské společnosti. Čínu významně formulovalo konfucianství, které lze považovat za jedno z nejvýznamnějších politicko-filozofických směrů čínské historie. Ale během některých období čínské historie bylo konfucianství potlačováno. Například nástup komunistů k moci byl charakteristický zavržením konfucianství. Je tak trochu paradoxní, že v současné Číně je to právě Komunistická strana ČLR, která opět vyzývá k hledání čínských kořenů v konfucianství.

V těchto dvou kulturně nehomogenních státech došlo na začátku 20. století k politickým převratům, kdy zanikly absolutistické monarchie a vznikly republiky v čele s prezidentem. Někteří revolucionáři propagovali vytvoření konstitučních monarchií, ale společnost byla až příliš dlouho podřízena císařskému dvoru, který nebyl schopný reagovat na globální vývoj v oblasti ekonomie, výzkumu, diplomacie a technologického vývoje v porovnání s okolním světem. Zároveň existovala i snaha nejvyšší třídy o to, aby byla zavedena ústava v rámci monarchie a elita se udržela u moci, například císařští úředníci si chtěli udržet svůj vysoký společenský statut a z něj plynoucí výhody. V neposlední řadě k pádu přispěl i nárůst nacionálních uskupení, která požadovala větší důraz na národ jako celek, nikoliv jen na vládnoucí elitu.

V práci se věnuji Josefu Pilsudskému z Polska a Sunjatsenovi z Číny, kteří jsou dodnes právoplatně považováni za zakladatele moderních států v Číně a Polsku. Jejich odkaz je pevně zakořeněný u obou národů a ve spojení s jejich jmény se často používá výraz „otcové republiky“. Pro výběr těchto dvou historických postav jsem se rozhodl na základě přečtené četby během studia, kde mě zaujaly některé společné rysy, životní osudy a politické názory.

Stanovil jsem si výchozí hypotézu: *„Ačkoliv Sunjatsen a J. Pilsudský vyrostli v naprosto odlišném kulturním prostředí, tak jejich cesta k založení nového moderního státu byla takřka identická.“*

Pro tuto práci jsem zvolil výzkumnou otázku: *„Jak přispěl Sunjatsen a J. Pilsudský k fašizaci společnosti a co je vedlo k používání autoritářských praktik?“*

Na začátku je důležité vymezení pojmu autoritativní režim a definování jeho proměnné hodnoty. Tato diplomová práce se drží zavedených platných politologických definic a teorií. Předmětem této práce není vytvoření vlastních nových politologických teorií, či jejich redefinicí. Práce se opírá zejména o politologický výzkum Juana Josého Linze, která definuje, co je a co není autoritativní režim, popřípadě znak autoritativního režimu. Důležitým bodem je i rozlišení států na autoritativní a totalitární, kde se jasně rozlišuje postoj jednotlivých vládnoucích politických elit k politickému pluralismu, ideologii, vůdcovství a participaci. Na základě vymezených politologických pojmů jsou Polsko a Čína analyzovány a navzájem komparovány.

Cílem práce je určení základních faktorů, které vedly k fašizaci společnosti a analýza autoritářských praktik režimů v Polsku a Číně. V publikaci českého odborníka na fašizaci Ondřeje Slačálka *Jak se fašizuje společnost* je fašizace definována jako proces ve společnosti: „*Společnost náchylná k úspěšnému převzetí moci fašisty se zpravidla nachází v zásadní krizi.*“ (Slačálek 2015: 2) Ta je deprivována krizí způsobenou ekonomickým, politickým, či jiným dlouhodobě negativním stavem ovlivňující každodenní život. V takové společnosti dochází k hledání jednotného jmenovatele všech problémů a tendencí k zjednodušování skutečností na dobro vs. zlo a rozdělení společnosti. Tímto vnímáním skutečnosti se často schyluje k pohrdání skupinou některých lidí, kteří se neztotožňují s většinovým názorem. Díky preskripci omezeného úsudku se dále štěpí společnost podle výchozí linie na oni vs. my. K moci se dostává vůdce spasitel s vizí východiska z krize, který obnovuje víru ve vlastní národ a tím přímo podporuje nárůst nacionálních hnutí. Vůdce má tendence k autoritářským praktikám a často je úzce napojen na polo armádní jednotky.

V případě Polska byl zlomovým bodem vztah J. Pilsudského k ústavě. Polská ústava jako základní soubor zákonů vymezuje vztahy mezi Sejmem¹, vládou a soudy. Pilsudský toto rozdělení moci nerespektoval, ale svým způsobem do jisté míry zachovával úctu k soudům. Avšak velmi často porušoval ústavní zvyklosti a jeho politické nátlaky byly většinou v rozporu i se samotnou ústavou. V případě rozporu s ústavní zvyklostí se nejednalo o protiústavní jednání, ale takovéto jednání by bylo ve většině demokratických zřízení považováno za silně amorální.

---

¹ Sejm Rzeczypospolitej Polskiej – zkráceně Sejm (oficiální název pro dolní komoru parlamentu),

V případě Sunjatsena byla zlomovým bodem technologická, vojenská a ekonomická zaostalost Číny, nesuverénní zacházení s čínským územím a terorizování čínského lidu. Tyto problémy byly základními body v jeho filozofické stati *Tři lidových principů*², kterým se práce věnuje v kapitole 2.6. *Sunjatsen a jeho filozofie*. Tyto principy byly základním stavebním kamenem Kuomintangu a ideologie rané Čínské republiky, kdy byl Sunjatsen u moci. Jeho hlavní snahou bylo vytvoření suverénního státu, který bude schopný zabezpečit své obyvatele. Důležitým faktem je, že Sunjatsen je považován za zakladatele států jak v Čínské lidové republice³, tak i v Čínské republice⁴, která je známá i pod označením Čínská republika na Taiwanu. Práce se otázce postavení Taiwanu nevěnuje.

Práce je psána především jako analýza Pilsudského a Sunjatsenova osobního a profesního života s následnou aplikací na teorie o autoritářských režimech. V práci bych rád potvrdil, že u Pilsudského byl stěžejní jeho vztah k armádě. Pro Pilsudského byl zásadní konečný výsledek, nikoliv způsob, který vedl k výsledku. U Sunjatsena bych rád potvrdil, že hlavními důvody jeho sklonům k fašizaci společnosti byla zaostalost čínského národa a komplex ztráty čínské národní suverenity.

Závěrem samotné práce je porovnání analýz obou režimů s politologickou teorií autoritářských režimů. Práce ukazuje, že ačkoliv Sunjatsen a Pilsudský vyrostli v kulturně nehomogenních státech, tak jejich cíl a politické postupy jsou si v mnohém podobné. Oba dva silně pozvedli sebevědomí obou národů, které postupně přerůstalo až ve fašistické tendence. Bezsporně je jejich odkaz dodnes živý a stále jsou chováni ve vysoké úctě. Dodnes jsou národními symboly a inspirací širšího spektra politických stran v Polsku, ČLR a na Taiwanu.

---

² Sānmín zhǔyì, 三民主义

³ 中华人民共和国 Zhōnghuá rénmín gònghéguó

⁴ 中华民国 Zhōnghuá Mínguó

Metodologie

Práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. První část práce je především analýzou režimů Sunjatsena a Pilsudského, jejich politických kariér, filozoficko-politických názorů, historických konsekvencí a v neposlední řadě také jejich osobních životů. V teoretické části je zařazena i stručná historická kapitola pro snazší kontextuální zařazení. Vzhledem k tomu, že v Polsku a Číně byla deprivace dějinným vývojem jedním z faktorů pro revoluční přerod, má zařazení kapitoly o historii své opodstatnění. V teoretické části práce převažuje metoda analýzy.

Druhá část práce je praktická, z větší části se jedná o analýzu a následnou interpretaci jednotlivých politických kroků, které aplikovány na politologické teorie z oblasti autoritářských a totalitních režimů. Výstupní hodnoty těchto analýz jsou zaznamenány v tabulkách, které tak slouží jako protokolární záznam o praktickém výzkumu. Na závěr je v praktické části uvedeno i výsledné hodnocení jednotlivých režimů, které je výsledkem syntézy jednotlivých analyzovaných dílčích aspektů režimů v Polsku a Číně. V praktické části se pracuje s komparační a syntetickou metodou.

V první kapitole se práce stručně věnuje dějinám čínského národa před nástup Sunjatsena k moci, a to z důvodu přiblížení historických konsekvencí. Vzhledem k tomu, že Sunjatsen byl prvním prezidentem jsou v úvodní kapitole uvedeny i příčiny, které vedly k pádu poslední vládnoucí dynastie. Kapitola je dělena do tří podkapitol, které jsou zaměřeny na: situaci v Číně před pádem dynastie Qing, historické snahy o svrnutí císařství a Xinhajskou revoluci.

V druhé kapitole práce analyzuje již přímo samotného Sunjatsena, který se stal prezidentem v nově vzniklém suverénním státě Čínská republika. Sunjatsenovy názory byly formovány již od útlého mládí, a proto uvádím i několik historických milníků z jeho dětství. Dále se v této části práce objasňují snahy o reformní dialogy s dynastií Qing, významné milníky, které přispěly k jejímu pádu, vznik nové republiky a vláda Sunjatsena. Velmi důležitým bodem je kapitola 2.6. *Sunjatsen a jeho filozofie*, která rozebírá jeho filozoficko-politické dílo *Tři lidové principy*⁵.

---

⁵ 三民主义, Sān mǐn zhūyì

V následující kapitole se práce přesouvá od Čínské republiky k Polsku, respektive k historii polského národa. Historické problémy Poláků s vlastním státem se nesou napříč celými polskými dějinami. Jejich touha po samostatném suverénním státu byla výsledkem odmítání vlivu ruského cara a zároveň odmítání nadvlády německého císaře.

Ve čtvrté kapitole je analyzován státník Josef Pilsudský. Pro pochopení vzorce jeho chování je důležité kontextuální porozumění polské historie a životních osudů J. Pilsudského. V této kapitole jsou reflektovány zásadní životní události, které formovaly jeho osobní a pracovní život. Dále je text zaměřen na vztah Pilsudského k ústavnosti, což je jeden ze zásadních aspektů pro pochopení některých jeho politických kroků. Důležitou součástí jsou i deskriptivní subkapitoly věnující některým vizím tohoto státníka.

V rámci páté kapitoly se práce začíná posouvat do své praktické části. Avšak i praktická část, která se věnuje komparaci výše zkoumaných analýz, obsahuje teoretický úvod do politologických teorií zabývajících se autoritářskými a totalitními režimy. Jednotlivé teoretické koncepty jsou prakticky aplikovány na příklady dvou výše uvedených zemí. Za povšimnutí stojí, že výstupní hodnoty v rámci jedné kategorie se mohou napříč teoriemi mírně rozcházet. Jedná se o odchylky, které jsou ale v práci reflektovány a pro případ možné dezinterpretace patřičně okomentovány.

V kapitole 5.1 se pracuje hned s několika teoriemi, které jsou zkompletovány v biografii Stanislava Balíka a Michala Kubáta. Práce reflektuje tradiční rozdělení na totalitarismy a autoritarismy, které jsou následně aplikovány na Polsko a Čínu v subkapitole 5.2. V kapitole 5.3 se pracuje s rozdělením od autora J. J. Linze, který definoval čtyři kategorie a jejich vztah vůči totalitarismu a autoritarismu, které jsou následně aplikovány v subkapitole 5.4 na prací zkoumané země.

V závěru diplomové práce je poukázáno na některé společné pracovní postupy, podobné životní osudy, názorové shody a v neposlední řadě také reflektování jejich odkazu v dnešní čínské a polské společnosti.

Rešerše zdrojů

Získávání materiálů pro tuto práci lze rozdělit do třech částí, podle zvolených témat. Jmenovitě se jedná o zdroje ke kapitole Sunjatsen a historie Číny, dále Pilsudský a historie Polska a v poslední části materiály z oblasti studia politických systémů.

Získání relevantních zdrojů ohledně čínské historie nebylo příliš obtížné, protože práce se primárně nevěnuje historickým událostem, úkolem bylo pouze kontextuálně přiblížit dobu. Hlavním zdrojem pro získání relevantních informací byla publikace *The rise of modern China* od Immanuela Hsüho, který se věnuje čínské historii systematicky a obsah publikace je přehledný. Druhým důležitým zdrojem poté byla publikace *Dějiny Číny* od Johna Kinga Fairbanka. Z českých publikací jsem čerpal z knihy *Sunjatsen* od Josefa Fasse, kterou jsem v práci využil méně, než jsem předpokládal, hlavním důvodem je, že publikace se věnuje více osobnímu životu Sunjatsena než jeho politické kariéře.

V kapitole o Sunjatsenovi jsou využité převážně zahraniční publikace. Při psaní této kapitoly byl kladen důraz na využití čínských zdrojů, které jsou součástí citačního aparátu. Jedná se například o *Sun Zhongshan shi jijing (Sunjatsenova historická cesta)* od Jiegui Chena, který se snaží dívat na Sunjatsena z jeho osobní stránky. Během rešerše jsem zaznamenal, že některé publikace se rozcházejí v záznamech ohledně Sunjatsenova dětství, v některých případech bych dokonce považoval některé nečínské zdroje až za nerelevantní. To je pravděpodobně způsobeno tím, že v době sepsání jeho životopisu byl součástí ideologie Komunistické strany ČLR, některé detaily jsou až příliš korespondující s ideologickými potřebami.

Z čínských zdrojů jsem především upřednostňoval zdroje mimo pevninskou Čínu. S ohledem na Sunjatsenovu práci a politickou kariéru byl velmi přínosným zdrojem *A Critical Analysis of Sun Yat-sen's (1866-1925) Emancipatory Communication and China's Modernisation* od Sona, který se důkladně věnuje rozboru filozoficko-politických statí. Důležitým zdrojem pro kapitoly věnující se Pilsudskému a historii Polska byla publikace *Polsko. Stručná historie států* od Miloše Řezníka, který se systematicky věnuje hlavním i vedlejším historickým událostem v Polsku. Neopomenutelnou součástí byla i *The major international treaties of the twentieth*

century od Johna Grenvilla a Bernarda Wassersteina. Některé pasáže této publikace jsou i součástí citačního aparátu.

V kapitole o Pilsudském jsou využity primárně zahraniční zdroje. Počet českých publikací, které by se věnovaly Pilsudského biografii není příliš vysoký. Nad tímto faktem se stojí pozastavit, protože Polsko je náš sousední stát a studium jeho dějin by pravděpodobně mohlo být více reflektováno. Česká média se Pilsudskému věnují ve svých historických pořadech, jmenovitě například *Česká televize* a jejich pořad *Tatíček Masaryk a děda Pilsduski*, ale příliš prostoru se mu v českých médiích také nedostává.

V práci jsou použity i polské zdroje, kterých je vzhledem k Pilsudského národnosti velké množství, které jsou pochopitelně složitější na porozumění pro českého čtenáře. Důležitým zdrojem připsaní této práce byla publikace od Andrzeje Garlického *Józef Pilsudski: 1867-1935*, která se věnuje všem důležitým životným událostem Pilsudského. Neméně důležitým zdrojem byla i publikace *Józef Pilsudski – legendy i fakty* od Dariy a Tomasze Nałęczových.

V poslední kapitole je přínosným zdrojem kniha od autora J. J. Linze *Totalitarian and authoritarian regimes*, která definuje pojem autoritářský režim a totalitní režim. Na základě tohoto zdroje byla vytvořena tabulka proměnných, které jsou přímo závislé na jednotlivém režimu. Na základě tohoto zdroje jsou analyzovány jednotlivé režimy a komparovat je mezi sebou a s teorií jako takovou. Další důležitou publikací je dílo *Teorie a praxe totalitních a autoritářských režimů* od Michala Kubáta a Stanislava Balíka. Tu jsem použil pro přehledné dělení režimů na základě několika kritérii, která se věnují problematice velmi systematicky a detailně.

Tato práce vychází ze zdrojů, které jsou psány česky, slovensky, polsky, anglicky a čínsky. Vzhledem k tomu, že jsou tyto zdroje v práci citovány, je v některých případech v poznámce pod čarou originální text a v práci se pracuje s autorským překladem. Během psaní práce se nepovedlo nalézt publikaci, která by se věnovala komparaci Pilsudského a Sunjatsena.

1. Historie čínského národa

1.1. Situace v Číně před pádem dynastie Qing

Dynastie Qing⁶ 1636–1912 byla poslední vládnoucí dynastií v Číně. Za její vlády narůstaly problémy se zaostalým zemědělstvím, nedostatečnou modernizací armády, nedostatečným financováním výzkumu a školství, neudržitelný byrokratickým aparátem, neschopností implementovat zahraniční technologické novinky a v neposlední řadě nezajištění sociálních potřeb obyvatelstva (Fairbank 1998: 241-244).

Neschopnost čínské diplomacie se stala klíčovým problémem při šíření křesťanství do Číny a zvýšeným přílivem cizinců do čínské říše. Číňané situaci nezvládali a neuměli s cizinci vyjednávat. Důležitým faktorem pádu říše byla i císařovna vdova Cixi⁷, která byla vychována v konfuciánských hodnotách a její tradiční pohled na svět nekorespondoval s procesem dynamických transformací a nových společenských potřeb přelomu 19. – 20. století. Jednou z jejich chyb bylo upřednostnění obnovy Letního paláce⁸ na úkor investování do modernizací armády a výměny technologií s Evropou. Fairbank v souvislosti s letním palácem hovoří o loďstvu, ale problém modernizace byl problém armády jako celku nikoliv pouze čínské císařské admirality. Fairbank tyto nejasnosti reflektuje v dalších svých kapitolách (Fairbank 1998: 368-370).

Velmi výstižně se o tehdejší Číně vyjádřil historik Hsü: „*V důsledku toho je obecná debata o rozvoji domácích a zahraničních vztazích v letech 1600-1800 nezbytnou informací pro pochopení novodobé Číny. Během této doby (období vlády Qingů) čínský politický systém, sociální struktury, ekonomické instituce a intelektuální atmosféra zůstaly stejné, jako tomu bylo před 2000 lety*“ (Hsü 2000:5).⁹

---

⁶ 清朝 Qīng cháo

⁷ 慈禧 Cíxǐ

⁸ 颐和园 Yíhéyuán

⁹ „*Consequently, a general discussion of the major developments in domestic and foreign affairs from 1600 to 1800 will provide the background information necessary for a sound understanding of Modern China. During this period, China's political system, social structure, economic institutions, and intellectual atmosphere remained substantially what they had been during the previous 2 000 years*“ (Hsü 2000:5).

Ačkoliv je jeho výrok zasazen ještě o 2 generace dříve, než došlo k pádu dynastie, z kontextu práce vyplývá, že Cixi a její politické kroky se nesly ve stejném duchu a nijak zásadně nepomohly k modernizaci čínské říše.

Události, které vedly k pádu k poslední vládnoucí dynastie:

- 1) opiové války ¹⁰
- 2) povstání Taipingů¹¹
- 3) povstání čínských muslimů¹²
- 4) prohra v První čínsko-japonské válce¹³
- 3) příčiny neúspěchu 100 dní reform¹⁴
- 4) Boxerské povstání¹⁵
- 5) reformy pozdního císařství

Tyto body byly vybrány na základě knihy *The rise of modern China*, kde jim autor Hsü věnuje velkou pozornost a považuje je za klíčové faktory zániku císařské Číny.

Opiové války byly pro Čínu velkou potupou, zásadním krokem k legalizaci dovozu opia do Číny a v neposlední řadě posílením zahraničního vlivu v Číně. Povstání Taipingů a muslimské rebelie trvaly déle než 10 let, což zapříčinilo silné vyčerpání čínské armády. Dlouhodobá rebelie k tomu demoralizovala qingskou společnost a zásadně podryla autoritu dynastie Qing. Dlouhodobé potlačování rebelií je i jednou z příčin, proč Číňané prohráli válku s Japonskem a tím ztratili vliv nad Korejským poloostrovem. Dle Hsüho to byla také jeden z možných vlivů, ale hlavním důvodem byla i podle něho zaostalost armády, což koresponduje i s pohledem Fairbanka ¹⁶. V kontextu zavádění nových reform byl zásadním problémem pasivní přístup úředníků, kteří odmítali reformy uvést v platnost, protože jim současný stav vyhovoval. Potlačení boxerského povstání bylo dalším zásahem do čínské suverenity a opětovným důkazem čínské technologické

---

¹⁰ 鸦片战争 Yāpiàn zhànzhēng

¹¹ 太平起义 Tàipíng qǐyì

¹² 同治回变 Tóngzhì huí biàn

¹³ 甲午战争 Jiǎwǔ zhànzhēng

¹⁴ 戊戌变法 Wùxū biànfǎ

¹⁵ 义和团运动 Yìhétuán yùndòng

¹⁶ Viz. Kapitola *Situace v Číně před pádem dynastie Qing*

zaostalosti. Posoudit, zda by snahy o reformy ke konci císařství mohly být úspěšné, by šlo jen velmi obtížně. Každopádně společnost nechtěla císařství dvůr reformovat, ale spěla k revolučnímu přerodu v nové státní zřízení, tato změna byla iniciována od zdola, nikoliv od vládnoucích elit. (Hsü 2000: 168-170, 21-225, 373, 419).

1.2. Historické snahy o svržnutí císařství

S uvědoměním se, že zásadní reforma císařství nepřišla, se začaly v Číně formulovat revoluční spolky, které chtěly zavést buď konstituční monarchii, nebo přímo republiku. Tyto občanské revoluční spolky se později etablovaly v první politická uskupení. (Fass 1966:10) Podobná situace se bude dít i v Polsku, kde se revoluční spolky také stávají zakladatelem prvních politických uskupení. Sunjatsenův názor na modernizaci Číny byl od začátku směřován proti dynastii, byl přesvědčený, že jediná možnost, jak modernizovat Čínu pramení z pádu dynastie Qing. (The New York Times 2007: The Hong Kong rediscovers Sun Yat-sen).

Jak vyplývá z předchozích odstavců, krize císařství se projevovala v celé čínské společnosti a nebylo příliš možností, jak zvrátit politický převrat. Bylo zřejmé, že jednotlivé vize proreformně smýšlejících intelektuálů nebyly realizovány a celkový problém se tak stále prohluboval. Obvinit dynastii Qing z čínských problémů bylo z pohledu Sunjatsena, racionální a její sesazení logickým řešením celé situace. Společným jmenovatelem čínské zaostalosti, nespokojenosti a neúspěchu se stala dynastie Qing.

1.3. Xinhajská revoluce a vznik suverénní Čínské republiky

Politický a společenský stav v císařské Číně byl neudržitelný a bylo jen otázkou času, kdy dojde k pádu dynastie Qing. Stalo se tak dne 10.10 1911 ve Wuhanu, kde začala Xinhajská revoluce¹⁷. Revoluční nálada se velmi rychle rozšířila po celé Číně, představitelé jednotlivých provincií vyhlášovali nezávislost na čínském císařství. Situace se stále vyostřovala, výsledkem revoluce bylo založení Čínské republiky a její následné veřejné vyhlášení 1. 1. 1912. V nestabilní situaci a nově založeném státě bylo potřeba najít charismatického vůdce, který by se postavil do jejího čela. V té době se zástupci prozatímního národního shromáždění rozhodli zvolit Sunjatsena¹⁸ historicky prvním čínským prezidentem. Do úřadu nastoupil v den veřejného vyhlášení nové republiky, tedy 1. 1. 1912 (Fairbank 1998: 421-425).

Sunjatsen ale po třech měsících v prezidentském úřadě rezignoval ve prospěch Yuan Shikaie¹⁹, který mu výměnou za prezidentský úřad slíbil zajištění abdikace čínského císaře Puyiho²⁰. Yuan Shikai postupně upevňoval svoji pozici a získával velký vliv na politiku v Číně. Sunjatsen se prozatímně stáhnul do exilu do Japonska, kde se připravoval na převzetí moci zpět do svých rukou (Fairbank 1998: 421-425).

---

¹⁷ 辛亥革命 Xīnhài Géming

¹⁸ 孙中山 Sūn Zhōngshān

¹⁹ 袁世凱 Yuán Shìkǎi

²⁰ 溥儀 Pǔyí

2. Sunjatsen

2.1. Sunjatsenovo dětství v Číně a cesta na Honolulu

Sun Yatsen²¹ se narodil dne 12. 11. 1866 ve vesnici Cuiheng²² (dnešní město Zhongshan²³ v okrese Xiangshan²⁴ provincie Guangdong²⁵) (Chen 2007: 13). Místo jeho narození mohlo hodně předurčit jeho život, protože nedaleko jeho rodného města bylo centrum proti qingského Taipingského povstání. Vzhledem k tomu, že bylo potlačeno již pár let před jeho narozením, často slyšával historky od přeživších veteránů, kteří šířili nenávist k qingské nadvládě. Sunjatsen vyrůstal mezi lidmi, kteří měli k revoluci blízko a byli velkými odpůrci vládnoucí dynastie. Sunjatsenovo mládí bylo také ovlivněno čínskými tradicemi, byl vychován pod vlivem konfucianství. Narodil se do doby, kdy neexistovalo státní školství pro čínské obyvatelstvo. Sunjatsen sice chodil do školy, ale ve škole se učili pouze recitaci kanonických knih, filozofických statí a čínské tradice. Jeho matka měla zdeformované nohy pod vlivem společenské tradice tzv. zlatých lilí²⁶, nebyla proto schopna normálně pracovat, starala se o domácnost a vychovávala sedm dětí. Jeho otec nebyl vzdělaný a pracoval jako námezdní pracovník za velmi drsných podmínek. Životním mezníkem pro Sunjatsena je žádost jeho bratra Sun Meje²⁷, který prosil otce, aby pustil Sunjatsen na Honolulu a pomáhal Sun Mejovi s živností (Payne, Chen 2018: 8-11).

Otec žádosti vyhověl: „*Sunjatsen odjel na Honolulu (dnešní Havaj), za svým bratrem Sun Mejem, kde se Sunjatsen poprvé v životě setkal se západní společností a kulturou*“²⁸ (Chen 2007: 13). Bratr mu umožnil studia na církevní britské škole, kde se Sunjatsen začal učit anglicky a díky své jazykové vybavenosti byl schopný později vést jednání na mezinárodní úrovni. Získal tak třeba podporu v USA, Británii a dalších zemích.

---

²¹ 孙中山, Sūnzhōngshān

²² 翠亨, Cuihēng

²³ 中山, Zhōngshān

²⁴ 香山, Xiāngshān

²⁵ 广东, Guǎngdōng

²⁶ Technika svázání nohou, která zabraňovala růst chodidel do dospělé velikosti.

²⁷ (孙眉, Sūnméi),

²⁸ „... 往檀香山（今发夏威夷）探望长兄孙眉，初次接触到西方社会和文化。“ (Chen 2007: 13)

Zároveň u něj během školních let rostl zájem o křesťanskou víru. S tím ale nesouhlasil jeho bratr, který Sunjatsena poslal zpět do Číny. Věřil, že jejich otec Sunjatsenovi jeho konvertování rozmluví, což se mu částečně podařilo, protože Sun se podvolil autoritě otce, ale v hloubi duše byl přesvědčen o tom, že čínská zaostalost spočívala právě ve zpátečnických filozofických názorech, zjednodušenému pohledu na dobro a zlo a pohanskému modloslužebnictví. Nakonec se stejně nechal pokřtít a dostal se s rodinou do sporu. Odjel do Hong Kongu, kde začal studovat medicínu, kterou úspěšně vystudoval. Přestěhoval se do Macaa, kde otevřel svoji lékařskou praxi, ale vzhledem k tomu, že neměl portugalské občanství, musel svoji praxi uzavřít. Sunjatsen opustil Macao a vrátil se zpět do Kantonu (Hsüeh 1960: 307-310).

O jeho dětství se dodnes někteří historikové přou. V této kapitole jsou uvedena ta data, na kterých se naprostá většina historiků shodne. Některé jeho příběhy z dětství byla upravena pro propagandistické účely.

2.2. Nárůst nacionalismu a fašistických tendencí v Číně

V roce 1884²⁹ začala čínsko-francouzská válka o Vietnam, který začala francouzskou intervencí v Tonkinu (sever dnešního Vietnamu). Vietnam, který byl tehdy tributním státem qingské Číny, požádal o vojenskou pomoc. (Long 1996: 7). Čínský ministr nepřímo potvrdil: „*Vietnam je pod ochranou Číny. Pokud nějaká velká země jako je například Čína, vydá rezoluci, neměla by být brána na lehkou váhu, císařská vláda stojí za svými spojenci a Francie by s tím měla počítat*“ (Long 1996: 137).³⁰

Li Hongzhang³¹ byl významným qingským diplomatem a hlavním představitelem Zhili^{32 33}, zastupoval Čínu při jednání s Henrim Riviérem, který zastupoval Francii.

---

²⁹ 光绪, guāngxù

³⁰ „中国公使既间接声称，中国不直接间接方式援助越南，则一大国如中国者，起所发表之声明自不应予以置疑，帝国政府之友存心亦为法政府所期待者。“ (Long 1996: 137)

³¹ 李鸿章, Lǐ Hóngzhāng

³² 直隶, Zhílì

³³ Severní provincie Čína v období od vlády dynasti Mingů až po Qingy, v oblasti dnešní provincie Hebei.

Společně se dohodli o rozdělení moci nad Tonkinem³⁴, ale bez účasti Vietnamu. Francie ale později chtěla získat další vliv v Indočíně a zaútočila na čínské loďstvo ve Fuzhou, které zcela zlikvidovala. Mandžuská armáda sice vyhrála několik bitev, ale v závěru se qingský dvůr vzdal. (Long 1996: 275-278, 324-326, 367) Pro Čínu byla prohra potupou a ve společnosti se začalo šířit nacionální cítění a pocit bezmoci. V následujících letech se schylovalo k tendencím přijetí některých fašistických idejí.

2.3. Reformní dialog s Qingy

V tomto období byly na vzestupu nacionalistické tendence a Sunjatsen se potkal v Kantonu se vzdělavcem ze Šanghaje, který se stal jeho osobním přítelem a revolučním stoupencem Lu Haodongem³⁵ a spolu odjeli do Tianjinu³⁶ za Li Hongzhangem. (Hsüeh 1960: 307-310) Sun se inspiroval technologicko – nacionalistickou transformací v Japonsku, které se označuje jako období Meidži. Japonská transformace období Meidži se často spojuje s tímto sloganem: „*Bohatá země, silná armáda*“ (www.Cambridge.org).³⁷ Hlavní problémy viděl ve špatném řízení lidských zdrojů, špatném obdělávání půdy, celních nařízeních a monetární politice. Východiskem z problémů měla být reforma a modernizace školství, investice do technologií a podpora výzkumu, změna celní politiky a liberalizace obchodu. Argumentoval tím, že Japonsko se řídilo výše uvedenými body a ekonomicky je na tom lépe než Čína (Jansen 1954: 61-62).

V historickém kontextu je důležité vnímat, že Japonsko se západními státy uzavřelo významné ekonomické dohody až po Číně. Li Hongzhang patřil k nejvýznamnějším liberálním úředníkům qingské dynastie, jejich reformní návrh si pouze vyslechl, ale nerealizoval. V tu dobu si Sunjatsen s Lu Haodongem uvědomili, že jejich snahy o reformování qingského dvora byly marné. Definitivně zavrhl možnost vzájemného

---

³⁴ Vietnam byl rozdělen na Tonkin a Annam. V tomto případě se nemyslí Tonkinský záliv, ale o území SZ od Tonkinského zálivu, též známo pod francouzským názvem Protectorat du Tonkin

³⁵ 陆皓东, Lùhàodōng

³⁶ 天津, Tiānjīn

³⁷ “*Rich nation, strong army.*” (www.Cambridge.org)

dialogu s císařským dvorem, vrátili se spolu zpět na jih a rozhodli se pro revoluční řešení, které mělo vyústit v rezignaci dynastie Qing a přerod v republiku.

2.4. Domáci a zahraniční protistátní aktivity

Sunjatsen spolu se svými spolupracovníky v Hong Kongu, tzv. Skupina čtyř³⁸ a Lu Haodongem připravovali společný útok na Qinské strategické úřady v Kantonu. Byli přesvědčeni o tom, že proti qingská akce by byla morální podporou pro mnoho vlastenců, kteří nebyli dostatečně odvážní začít sami nějakou pro qingskou akci. Společnými silami se jim povedlo získat finanční podporu pro zakoupení potřebného vybavení, ale jejich plán byl odhalen a část spiklenců byla zatčena a odsouzena na smrt za vlastizradu mezi nimi i Sunjatsenův přítel Lu Haodong. Sunjatsen musel urychleně opustit Čínu a odjel do Japonska, kde se skrýval a maskoval před císařskými zvědy, kteří usilovali o jeho vydání do Číny, kde by mu hrozil trest smrti za vlastizradu. Díky jeho neúplně stoprocentnímu čínskému vzhledu se vydával za Japonce a sehnal si nové falešné dokumenty. Byl si vědom toho, že bude potřebovat další finance a mnohem širší podporu veřejnosti, proto se vydal na svoji první mezinárodní výpravu, kterou začal v Honolulu, kde žil během svých studijních let a mohl se tak obrátit na některé své známé. (Boorman, Richard 1970: 171-172).

Honolulu si vybral především ze dvou důvodů. Prvním důvodem byla znalost tamního prostředí a velkého množství čínských emigrantů, většinou kantonského původu, kteří měli odpor k mandžuské dynastii. Druhým důvodem byl odchod jeho rodiny do Honolulu za jeho bratrem Sun Mejem. Zde Sunjatsen založil pobočku proti qingské tajné společnosti Xingzhonghui³⁹ pod českým názvem Společnost pro obrodu Číny, kde přednášel o svých vizích nové republiky (Boorman, Richard 1970: 171-172).

Z Honolulu se vydal dále do světa, USA, Velká Británie, Francie, kde pokračoval ve své činnosti. V říjnu 1896, byl Sunjatsen unesen v Londýně čínským vyslanectvím, ale byl zachráněn svým učitelem Jamesem Cantliem. Právě pro své 13. denní

---

³⁸ 清末四大寇, Qīngmò sì dà kòu

³⁹ 兴中会, Xīngzhōnghuì

uvěznění se Sunjatsen stal nejznámějším čínským revolucionářem v západních zemích a tím přispěl k mezinárodnímu povědomí čínského státu. (Chen 2007: 12).

2.5. 100 dní reform, Boxerské povstání, nástup posledního císaře

Během jeho zahraniční agitace se v Číně odehrála potlačení hnutí Sta dní reform a povstání Boxerů. Revoluční hnutí Sta dní reform v Číně rostlo na významu a mezi lidmi existovala naděje na založení konstituční monarchie pod formální správou dynastie Qing, Studenti požadovali i mnoho dalších reform, například v oblasti školství, armády, byrokratického aparátu, možnost svobodného cestování a mnoho dalších změn. S reformami byl úzce spojen Kang Youwei⁴⁰, který jménem protestujících jednal přímo s císařem. Ačkoliv by se mohlo zdát, že Sunjatsen bude nadšený, bylo tomu naopak alespoň v kontextu založení konstituční monarchie. Podle něj byla dynastie Qing natolik zkažená, že jediná cesta k reformě společnosti byla revoluce vedoucí k abdikaci dynastie, nikoliv ústava, která by jí nechala alespoň část pravomocí a formální nadřazenost (Hsü 2000: 436-450).

V severní Číně se jako důsledek Boxerského povstání konalo několik zahraničních invazí, které se měly pomstít za smrt cizinců v Číně (Hsü 2010: 5). Sun využil příležitosti, že armáda válčila na severu a domluvil se s Japonskem na materiální podpoře pro obsazení přístavu poblíž Kantonu. Vrátil se do Číny, ale jeho spiknutí nevyšlo a musel urychleně opustit Čínu⁴¹ (Kishlansky 1995: 281).

Své myšlenky a názory šířil přes nově vzniklou tajnou politickou organizaci Tongmenghui⁴², která je známá pod českým názvem Sjednovená liga, která vznikla fúzí protistátních organizací⁴³, z této organizace pocházela většina budoucí

---

⁴⁰ 康有为, Kāngyǒuwéi

⁴¹ Viz. kapitola 2.4. Domácí a zahraniční protistátní aktivity

⁴² 中国同盟会, Zhōngguó tóngméng huì

⁴³ Čínský doslovný název by mohl být přeložen jako Čínská společná aliance, tento název sám o sobě poukazuje na sloučení více organizací pod společnou správu. Součástí této organizace byla i Xingzhonghui, která je zmíněna v předchozím odstavci.

elity KMT⁴⁴ (国民党). Organizaci založil Sunjatsen se Song Jiaorenem⁴⁵ a díky společné struktuře byli povstalci silnější a mohli snáze dostáhnout vytyčeného cíle. Tajná politická organizace Tonghmenhui byla hlavním aktérem, který organizoval protistátní akce, které vyústily v revoluci, následný pád dynastie Qing a následné založení republiky. (Son 2017: 99).

Významným oslabením dynastie Qing byl i nástup nezletilého císaře Puyiho⁴⁶ na trůn v roce 1908 (Son 2017: 12).

2.6. Sunjatsen a jeho filozofie

V období před plánováním spiknutí a návratu do Číny začal Sunjatsen aktivně pracovat na své filozoficko-politické stati Tři lidových principů,⁴⁷ které vyšly v roce 1905 v *Lidových novinách*.⁴⁸ Jeho důležitým přínosem pro čínskou společnost bylo vytvoření ústavy, která rozdělovala dělbou moci mezi pět dvorů⁴⁹ ⁵⁰ (Kishlansky 1995: 280-285).

Jeho návrh ústavy a tři lidové principy se staly významnými politicko-právními dokumenty při formování moderní republiky. Jeho ideologické hodnoty byly po jeho smrti součástí komunistické i KMT doktríny.

---

⁴⁴ 国民党, Guómíndǎng

⁴⁵ 宋教仁, Sòng jiàorén

⁴⁶ 溥仪, Pǔyí

⁴⁷ 三民主义, Sān mǐn zhǔyì

⁴⁸ 民報, Mínbào

⁴⁹ 院, yuàn

⁵⁰ 五权宪法, Wǔ quán xiànfǎ

Tři lidové principy:

- 1) nacionalismus⁵¹
- 2) demokracie⁵²
- 3) blaho lidu⁵³

1. Princip – nacionalismus

Pro jeho pochopení je důležité definovat pojem *Minzu*⁵⁴. Tento pojem je často překládán pouze jako národ, nebo etnická menšina. Ale pojem *Minzu* má v čínském jazyce mnohem širší kontext a může též znamenat i stát/státní. Musíme tedy vycházet z toho, že v češtině nemáme přesný ekvivalent, který by zahrnoval plnou šíři významů. První princip je založen na příslušnosti k národnímu (etnickému) celku, který může koexistovat s jiným. Důležitou součástí je i zajištění takových poměrů, aby majoritní etnikum neutlačovalo minoritní a zároveň, aby nedocházelo k vydírání majority minoritou (Son 2017: 127).

V kontextu jeho učení je tak paradoxní, že Číňané neměli fakticky moc nad svým národem/státem, ale byli potupně pod správou mandžuské dynastie Qing. Z antropologického hlediska stojí za zmínku, že v čínštině se díky výrazu *Minzu* vytrácí typická evropská potřeba rozdělení na národ a stát. V případě, že se ale tyto dvě složky pojí dohromady, jedná se často o jeden ze znaků počáteční nacionalizace společnosti/národa.

2. Princip – demokracie

Druhý princip vychází z toho, že lidé by měli mít svobodní, mít svá práva a být si rovni. Ta jim byla za Qingů upírána. Sunjatsen hlavní problém spatřoval v systému absolutní monarchie. Ačkoliv existovala možnost omezení absolutní monarchie konstitucí, Sunjatsen spatřoval východisko pouze v revoluci a založení republiky. Sepsal

---

⁵¹ Míngzú zhūyì, 民族主义 – doslovný překlad vláda národa

⁵² Míngquán zhūyì 民权主义 – doslovný překlad vláda lidu

⁵³ Míngshēng, 民生 – doslovný překlad vláda pro lid

⁵⁴ Míngzú, 民族

novou ústavu s dělbou moci mezi pět úřadů⁵⁵ ⁵⁶, které jsou si rovny a jsou zárukou rovnováhy a zachování nezávislosti (Son 2017: 154).

V kontextu druhého principu je velmi zajímavá snaha o rozdělení pravomoci mezi pět úřadů. Tato snaha je takovým hybridem mezi asijským úřednickým systémem a západním principem brzd a rovnováhy. S velkou pravděpodobností mu byl inspirací střet se západní kulturou během jeho studia na Havaji.

3. Princip – blaho lidu

Původně Sunjatsen tento bod do své stati nezařadil, ale během svých zahraničních cest si povšiml problémů v nově vznikajících kapitalistických státech, kde začínala vznikat hnutí propagující socialistickou revoluci. Hlavním cílem tohoto principu bylo nastavit ekonomické vztahy ve společnosti tak, aby výsledkem práce nebylo nespravedlivé přerozdělení kapitálu, korekce nerovných daní a v neposlední řadě neoprávněné vlastnictví. Jeho princip vycházel z plánu odkoupení půdy od vlastníků pro další prodej (Son 2017: 190).

U třetího principu Sunjatsen pravděpodobně nedomyslel, že v případě vykoupení půdy by dostali vlastníci další kapitál do svých rukou, během konfiskace majetku by ale o část kapitálu přišli. Slabinou plánu byla nedostatečná finanční rezerva rolníků, kteří by si půdu koupit nemohli. Z dnešního pohledu lze za naivní považovat i jeho snahu přeskočit fázi kapitalismu, protože již tehdy byly v Číně silné kapitalistické vztahy.

Zajímavá je vize vytvoření demokratické společnosti se silným zaměřením na sociální politiku. Sunjatsen se snažil vytvořit komplexní systém, který měl vyřešit čínskou zaostalost a jeho koncept byl nadčasový. Této představě by možná mohly odpovídat sociální státy například v severní Evropě. Tento předpoklad vychází z toho, že státy v severní Evropě jsou demokratické se silnou prosociální politikou. Pochopitelně v dnešní době je vlastnický vztah k půdě na zcela jiné úrovni, ale principiálně odpovídá tomu, co Sunjatsen chtěl.

---

⁵⁵ 院, yuán

⁵⁶ 五权宪法, Wǔ quán xiànfǎ

2.7. Založení republiky a éra Yuan Shikaie

Hlavním zlom přišel v roce 1911, kdy se dostala k Sunjatsenovi naléhavá zpráva, kde byl vyzván k urychlenému návratu do vlasti. Zpráva byla předzvěstí Wuchangského povstání^{57 58}, které začalo v říjnu roku 1911 přerostlo v Xinhaiskou revoluci⁵⁹, která nakonec vedla v politický převrat a později i k samotné abdikaci dynastie Qing. Sunjatsen byl v tu dobu na svých politických přednáškách v USA, kde získával finance pro revoluční činnost a mezinárodní podporu pro případ vzniku nové republiky. Připravoval se k návratu zpět do Číny, kdy mu byla zaslána druhá zpráva, kde mu jménem čínské republiky gratulovali k prezidentskému mandátu. Armádní garnitura, která nebyla loajální qingské dynastii se sjela do Nankingu, kde zvolila Sunjatsen prezidentem v jeho nepřítomnosti. Do funkce viceprezidenta byl zvolen Li Yuanhong⁶⁰, který měl prezidentský úřad ve správě v Sunjatsenově nepřítomnosti až do jeho návratu v prosinci roku 1911. (Chen 2017: 13).

V Nankingu bylo založeno Národní shromáždění Čínské republiky, kde figuroval i Yuan Shikai⁶¹ jako zástupce qingské vlády, aby vyjednal podmínky s nově vznikajícím státem. Yuan Shikai ale zradil Qingy a místo toho se domluvil se Sunjatsnem, že pokud by mu přenechali místo prezidenta, zařídil by abdikaci císaře Puyiho. Vrátil se na sever a domluvil podmínky pro abdikaci dynastie, která se zřekla trůnu v březnu roku 1912. Sunjatsen ještě požadoval, aby se hlavní město přesunulo z Pekingu do Nankingu, chtěl tak Yuan Shikaie odstříhnout od vlivných kontaktů na severu. Yuan Shikai se stal novým prezidentem, ale hlavní město nakonec do Nankingu nepřesunul a odmítnul spolupracovat s Národním shromážděním a vládl úplně sám bez jakékoliv kontroly. (Young in Fairbank 1983: 220-223)

V tuto dobu hrály svoji důležitou roli organizace pod vedením Song Jiaorena, které bojovaly proti Yuan Shikaiovy, jehož nároky postupně přerostly v snahu restaurovat monarchii, kde se chtěl jmenovat novým císařem. Sunjatsen se proti tomu

---

⁵⁷ 武昌, Wūchāng

⁵⁸ Městská část v dnešním Wuhanu (武汉, Wūhàn) lze se setkat i se spojením Wuhanské povstání.

⁵⁹ 辛亥革命, Xīnhài géming

⁶⁰ 黎元洪, Lí Yuánhóng

⁶¹ 袁世凯, Yuánshìkǎi

obrátil, ale vliv Yuan Shikaie byl natolik veliký, že Sunjatsen raději z Číny utekl do Japonska. Yuan Shikai se v roce 1915 opravdu prohlásil novým čínským císařem a vládl v Číně do roku 1916, kdy abdikoval. K jeho odstranění přispěly jižní rebelie a tlak na mezinárodním poli, který vyvíjel samotný Sunjatsen. V tomto období by šlo jen těžko mluvit o sjednocené republice. Lidé odmítali vládu Yuan Shikaie a jednotlivé regiony byly sice pod faktickou správou Yuan Shikaie, ale reálně byly pod správou tzv. militaristů, tedy armádních velitelů jednotlivých regionů (provincií), a to až do doby, kdy se k moci dostal KMT. (Young in Fairbank: 1983: 248-250).

2.8. Song Qingling a 1. světová válka

V těchto letech se Sunjatsen setkal se svou budoucí manželkou Song Qingling⁶², která byla vychována jak v Číně, tak v USA, a proto uměla plynule anglicky (bbc.com/culture). Díky svému vzdělání a všeobecnému nadhledu „... se stala Sunjatsenovou sekretářkou. Když rodičům oznámila, že by se za něho provdala, rodiče byli zděšení. Problémem nebylo jenom to, že byl o starší o tři desítky let, ale navíc byl ženatý a měl tři děti. S tím, že by Song byla „druhá manželka“ byl výběr partnera v přímém rozporu s křesťanskými hodnotami rodiny“ (bbc.com/culture).⁶³

V rozporu s křesťanskou morálkou se Sunjatsen rozvedl a Song Qingling si vzal za svoji novou manželku. Song Qingling pomohla Sunjatsenovi získat podporu na mezinárodních konferencích. Po smrti Sunjatsena se stala klíčovým pojítkem mezi Sunjatsenem a Komunistickou stranou Číny.

V roce 1917 se Čína oficiálně zapojila do první světové války v Asii: „Zatímco však Rusko a Japonsko vstoupily do války záhy po jejím rozpoutání, Čína váhala až do roku 1917, kdy jí přes neutrální status začaly hrozit vážné územní ztráty. Číňané se ale do války zapojili již dříve v podobě dnes již téměř zapomenutých čínských pracovních sborů.

---

⁶² 宋庆龄, Sòngqìnglíng

⁶³ “... she became Sun Yatsen’s secretary. When she announced she would also become his wife her parents were appalled. Not only was Sun nearly three decades her senior, he already had a wife and three children. By taking up the mantle of “second wife” Soong’s match would be at odds with the family’s Christian values.” (bbc.com/culture)

.... *V té době Německo okupovalo poloostrov Shandong. Elity v Číně se domnívaly, že by Čína měla vstoupit do války, protože jedině vítězství a nové rozdělení světa jí umožní toto území znovu získat*“ (ct24.ceskatelevize.cz). S návratem intelektuálů se do Číny dostaly nové technologie a interkulturní poznatky.

Němci byli z poloostrova Shandong vyhnáni Japonci, kteří Shandongu okupovali, a dokonce se jim povedlo ve Versailles vyjednat, aby zůstal pod správou Japonska. Čína protestovala, protože byla na straně vítězů a přišla o území, které ji historicky patřilo a jedním z důvodů, proč se zapojila do války byla snaha získat území zpět pod svoji správu. Tato nespravedlnost se stala hlavní záminkou pro vznik politicko-kulturního Hnutí Čtvrtého května⁶⁴. Hnutí požadovalo návrat území pod čínskou správu a zároveň výrazně přispělo k radikalizaci společnosti, politické aktivizaci a posílení nacionálního cítění. (Schwartz in Fairbank 1983: 405-406)

2.9.   Revoluční vláda a smrt Sunjatsena

Sunjatsen se stáhnul s KMT na jih Číny do Kantonu, který se stal Sunjatsenovým sídlem revoluční vlády. Sunjatsen byl i nadále v Kantonu velmi aktivním státníkem a snažil se dosáhnout svého vytouženého cíle a spojit sever Číny s Jihem a znovu sjednotit Čínu. Podařilo se mu založit nový parlament, který ho zvolil prezidentem. Vzhledem k tomu, že neměl dostatečně silnou armádu a finanční potenciál, založil vojenskou akademii, která se měla do budoucna stát centrem nové společné silné armády. Jeho hlavní snaha ale byla mírová, a proto přijal pozvání do Pekingu, kde se mělo konat jednání mezi zástupci militaristů a jižní vlády. Jeho cestu do Pekingu přerušila zdravotní indispozice, která byla způsobena pokročilou formou rakoviny, které Sunjatsen podlehl 12. března 1925. Vzhledem k tomu, že Sunjatsen zemřel při své cestě na sever, existovalo několik konspiračních teorií o jeho pravé příčině smrti, ale žádná z konspiračních teorií nebyla potvrzena. (Son 2017: 23-24).

Sunjatsen zůstal dokonce svého života věrný své myšlence, což ostatně dokazují i jeho poslední slova před smrtí: *„Posledních čtyřicet let jsem svůj život zasvětil lidové revoluci se snahou pozvednout čínský národ a dostat ho mezi svobodné a rovnocenné*

---

⁶⁴ 五四运动, Wūsi yùndòng

národy. Za tuto dobu jsem se pevně usvědčil v tom, že cesta k našemu cíli vychází z probuzení našich lidí (čínského národa) a v společném boji za vydobytí rovnoprávnosti. Naše revoluce doposud není u konce... “⁶⁵ (Son 2017: 24).

---

⁶⁵ *“For forty years I have devoted myself to the cause of the people's revolution with but one end in view, the elevation of China to a position of freedom and equality among the nations. My experiences during these forty years have firmly convinced me that to attain this goal we must bring about a thorough awakening of our own people and ally ourselves in a common struggle with those peoples of the world who treat us on the basis of equality. The work of the Revolution is not yet done” (Son 2017: 24).*

3. Historie polského národa

V dějinách Evropy by se velmi těžko hledal národ, který zažil takové utrpení jako Poláci. Polsko zažilo několik nadvlád cizích mocností, které si většinou polský národ zotročovaly. Po 1. světové válce to vypadalo, že Polsko konečně získalo nezávislost a bylo konečně svobodným suverénním státem. V následujících desítkách let ale bude polský národ čelit mnohem většímu utrpení než za celou svou historii. Jmenovitě se jednalo o 2. světovou válku a tyranii ze strany nacistického Německa a sovětskou okupaci ze strany komunistického Sovětského svazu. Polský nacionalismus a tendence k jeho fašizaci je proto důležité brát ze širšího kontextu a vnímat ho jako sebeobrannou reakci národa, který zažívá dlouhodobé útrapy jak ze západu, tak z východu, v některých letech měli Poláci konflikt i se svým jižním sousedem – Československem.

3.1. Situace v Polsku před 1. světovou válkou

V historickém období před 1. světovou válkou Polsko de iure neexistovalo, protože bylo rozděleno pod správu okolních království při tzv. Třetím dělení Polska. Poláci získali svůj suverénní stát až na konci 1. světové války. V tomto časoprostoru, kdy došlo k rozdělení Polska mezi mocnosti a založením nového samostatného Polského státu, existovalo Polské království, které fungovalo jako umělá bariéra před přímým sousedstvím Německa s Ruskem.⁶⁶ Do Polského království začali emigrovat lidé z Německa, kteří alespoň formálně nesouhlasili s nadvládou německého císaře Viléma II. Ostatně formální příslušnost pod německou správu se stala zásadní překážkou při vojenské přísaze⁶⁷, která se v 1. světové válce ukázala jako klíčový problém. Pilsudský považoval za největší potupu bojovat ve jménu německého císaře (Řezník 2002: 154-160).

---

⁶⁶ Jedná se o tzv. "nárazníkový stát". Např. Mongolsko fungovalo jako nárazníkový stát mezi ČLR a SSSR.

⁶⁷ Této problematice se věnují následující kapitoly.

3.2. Vznik samostatného Polska

V kontextu konce 1. světové války došlo k zásadním změnám v politickém uspořádání Evropy. Agresoři války byli poraženi a dostali seznam mírových požadavků. Otázka světového míru a rozdělení poválečného světa byla důležitá i za hranicemi Evropy, známý je program *14 bodů* prezidenta USA Woodrow Wilsona: „*Program světového míru, je proto naším (americkým) programem a je to jediný možný program ...*“ (Grenville, Wasserstein 2001: 98).⁶⁸ V souvislosti s Polskem je poté zásadní bod číslo 13: „*Nezávislé Polsko bude založeno na základě životních potřeb polského národa, který bude mít svobodný a bezpečný přístup k moři. Jeho politicko-ekonomická nezávislost a územní integrita bude garantována mezinárodní konvencí*“⁶⁹ (Grenville, Wasserstein 2001: 99).

Ačkoliv byla polskému národu slibována svoboda mezinárodními konvencemi, se polský národ potýkal s problémy. Ty byly spíše vnitrostátního typu, protože zásadní problém Polska spočíval ve vysoké fluktuaci politických vládnoucích elit, což bylo důsledkem ekonomických krizí a neschopnosti společného dialogu napříč politickým spektrem a tím vytvoření nálad pro občanskou válku. V nestabilní situaci a nově založeném státě bylo potřeba najít charismatického vůdce, který by se postavil do jejího čela a sestavil schopnou vládu. V této době se k moci dostal vojenský stratég Josef Pilsudský, který si byl vědom, že v Polsku je potřeba pevného vedení. Svým způsobem mu situace v Polsku nahrávala k zavedení některých autoritářských praktik, které by přinesly rychlé změny. (Melichar 1975: 354-358).

---

⁶⁸ *The programme of the world's peace, therefore, is our programme; and that programme, the only possible programme ...*“ (Grenville Wasserstein 2001: 98)

⁶⁹ „*An independent Polish state should be erected which should include the territories inhabited by indisputably Polish populations, which should be assured a free and secure access to the sea, and whose political and economic independence and territorial integrity should be guaranteed by international covenant*“ (Grenville Wasserstein 2001: 99).

4. Josef Pilsudský

4.1. Pilsudského život do 1. světové války

„Otec Polské republiky“ Josef Pilsudský se narodil 5. prosince 1897 v ruském Zulově. Od malička byl přísně vychováván k lásce k polským tradicím, národu a polské vlasti. Sám se přitom po své smrti stal v Polsku symbolem patriotismu. Jeho rodiče mu poskytli dobré vzdělání a od útlého věku ho nechali studovat cizí jazyky. Pilsudský vyrůstal v prostředí, kde mu byla vštěpována nenávisť k carskému Rusku. Jeho protistátní aktivita nezůstala bez pozornosti carských úřadů a Pilsudský byl již během svých studií deportován na Sibiř. Byl to svým způsobem paradox, protože právě díky své deportaci se dostal do kontaktu s dalšími carskými odpůrci, s kterými plánoval další revolučně-politické aktivity (Johnson 1936: 514).

Po vypršení trestu Josef Pilsudský vyvíjel další anti carské aktivity a stal se členem politické strany Polska Partia Socjalistyczna (PPS), které měla sociálně laděný politický program. V těchto letech se Pilsudský soustředil na sepsání a propagaci svých myšlenek. Stal se jedním z významných novinářů polských periodik, psal například pro dělnické noviny Robotnik. Svou prací oslovil vedení PSS a byl pověřen prezentovat její názory na 2. Internacionále v Londýně (1896). Během konference ve Velké Británii se dostal do kontaktu s dalšími sociálně zaměřenými politiky, kterým představil vizi suverénního polského státu (Garlicki 1988: 44, 55-59).

Když se Pilsudský vrátil ze zasedání 2. Internacionály, dal se opět do psaní článků. Nově začal psát do extremistického periodika Walka. Za svoji novinářskou činnost, která vyzývala k protistátní činnosti, byl odsouzen a uvězněn. Pilsudský si čím dál tím více uvědomoval, že jeho práce není příliš efektivní a měl by začít organizovat protistátní akce. Utekl z vězení a začal vyhledávat další organizace, které usilovaly o státní převrat, jeho činnost ho zavedla až do Japonska, tehdy bylo Japonsko v otevřeném válečném konfliktu s ruským carem. Tam sehnal finanční prostředky pro založení paramilitaristické sekce PPS (Szapiro 1926: 378). Zásadní zlom pro revoluční činnost byla Pilsudského myšlenka založit společnou organizaci Związek Walki Czynnej (ZWC)⁷⁰,

---

⁷⁰ Związek Walki Czynnej

kteřá organizovala veškerou anti carskou aktivitu⁷¹. Vznikla tak silná paramilitární organizace, kteřá byla loajální Pilsudskému a byla zároveň zárodkem budoucí polské národní armády. Byli to právě členové organizace ZWC, kteří budou podporovat činnost Pilsudského v dalších letech (Nałęcz, Nałęcz 1987: 125-128).

4.2. Pilsudský a 1. světová válka

Když vypukla 1. světová válka, otevřela se možnost reorganizace polské armády. Pilsudského snaha spočívala v získání peněžních prostředků, které přerozděloval pro jednotlivé jednotky a vytvářel tak základy pro Polskou budoucí jednotnou armádu. Druhým důležitým krokem bylo zavedení vojenských důstojnických škol pro vzdělání budoucích velitelů. To vše bylo ale pro Josefa Pilsudského nedostatečné, nadále poukazoval na fakt, že Polsko nemělo svoji vlastní nezávislou armádu, kteřá by bojovala ve jménu polského lidu, nikoliv ve jménu císaře Viléma II (Polishnews.com: 2003).

J. Pilsudský vedl vojenské tažení proti Rusku s osobní záští k ruskému carovi, jeho jednotky se staly základním styčným bodem pro vznik polských legií. Jejich síla rychle rostla, a proto byl Pilsudský na žádost Rakouska-Uhersko odvolán z velitelské pozice, protože se Vídeň obávala jeho rychlého nárůstu moci. Po odvolání Pilsudského se začalo nemalé množství Pilsudskému loajálních vojáků bouřit a přestali poslouchat vojenské rozkazy německého císaře a jím jmenovaných vojenských zástupců (Polishnews.com: 2003).

Německý císař musel situaci urychleně vyřešit, protože pomoc polských legií při boji s Ruskem byla zásadní. Vyzval proto vojáky k složení nové přísahy, kde mu měli slíbit bezmeznou loajalitu. V Polsku se tato událost vžila pod názvem *Krise s přísahou*.⁷² Tuto přísahu ale radikálně odmítal J. Pilsudský, který zastával myšlenku, že suverénní

---

⁷¹ ZWC úzce spolupracovala s polskou vojenskou generalitou – např. Generál Sikorski

⁷² Kryzys przysięgowy

stát je definován nezávislou armádou. Pokud by tato přísaha byla akceptována, Polsko by přijalo statut vazalského státu německého císaře⁷³ (Niezalezna.pl: 2016).

Český překlad přísahy by mohl znít asi takto: *Přisahám proto všemohoucímu Bohu, že budu dobrovolně sloužit své vlasti, Polskému království a svému králi, a to jak na moři, tak na zemi, za všech okolností; že během této války zůstanu věrným bratrem německých a rakousko-uherských vojáků a států spojených s nimi; že budu poslouchat své nadřízené a velitele, plnit rozkazy a obecně se chovat tak, abych mohl žít a zemřít jako statečný a spravedlivý polský voják. K tomu mi dopomáhej bůh!*“ (Niezalezna.pl: 2016).

Za svůj protest byl Pilsudský zatčen a uvězněn v Magdeburgu, jeho zatčení ale nemělo dlouhého trvání, protože se Pilsudskému podařilo znovu utéct z vězení. Vrátil se do Polska, kde přijal místo na ministerstvu obrany v regentské vládě. Po válce logicky ukončila svoji činnost regentská vláda a Pilsudský se jako nejvyšší člen polské armádní garnitury stal dočasně nejvyšším představitelem Polska (Polishnews.com: 2003).

4.3. Pilsudský po 1. světové válce

Josef Pilsudský z pozice náčelníka⁷⁴ Polského státu vyhlásil nové volby do Sejmu.⁷⁵ Hlavním úkolem nové vlády bylo stabilizovat Polsko, předpokládalo se, že po splnění tohoto úkolu budou vyhlášeny nové volby, vláda měla mít pouze dočasný charakter. V mezinárodních vztazích byla pro Polsko důležitá Pařížská mírová konference, kde se mimo jiné měla řešit nezávislost Polska. K jednání na této konferenci byla pověřena exilová vláda. Tato konference mělo celosvětový význam pro nové geopolitické uspořádání světa.

---

⁷³ Przysięgam Panu Bogu Wszechmogącemu, że Ojczyźnie mojej – Polskiemu Królestwu i memu przyszlému królowi – na lądzie i wodzie i na każdym miejscu wiernie i uczciwie służyć będę, że w wojnie obecnej dotrzymam wiernie braterstwa broni wojskom Niemiec i Austro-Węgier oraz Państw z nimi sprzymierzonych, że będę przelożonych swych i dowódców słucał, dawane mi rozkazy i przepisy wykonywał i w ogóle tak się zachowywał, abym mógł żyć i umierać jako mężny i prawy żołnierzy polski. Tak mi, Panie Boże, dopomóż. (Niezalezna.pl: 2016)

⁷⁴ Doslovný překlad jeho funkce z polštiny, odpovídající funkci naše ministerského předsedy neboli též označovaného jako premiér.

⁷⁵ Sejm je polský název pro parlament, obdoba Parlamentu České republiky.

V Polsku došlo k Velkopolskému povstání, které bylo polskou reakcí na stále silný vliv Němců v Polsku. Toto povstání bylo úspěšné a Polsko získalo pod svoji správu značnou část území, což bylo stvrzeno Versaillskou smlouvou. Ta se později stala jednou ze záminek 2. světové války a hlavním důvodem, proč Hitler zaútočil na Polsko. (Czubiński 1998: 110-115).

Vzhledem k tomu, že si Velkopolské povstání kladlo za cíl snížit vliv Němců na vládu Polska, bylo zcela logickým vyústěním, že Moraczewského vláda s dočasným charakterem nemohla nadále vládnout, byla až příliš proněmecká.⁷⁶ Toho si byl vědomí i Josef Pilsudský, a ačkoliv byla tato vláda zvolena na základě ním vypsaných voleb, podporoval její demisi. Tento krok byl spíše populističtějšího rázu než osobního, ale Pilsudský si byl vědom, že musí získat podporu mas. Tímto krokem se zapsal jako bojovník proti německé nadvládě pro širokou polskou veřejnost. Nově jmenovaná vláda se potýkala s rostoucí silou strany ZLN⁷⁷. Ta získala silný mandát po volbách do Sejmu a byla v opozici vůči nové vládě, které předsedal Paderowský, jeho vláda byla paralyzována opozicí ZLN a de facto nemohla vládnout, zároveň ostře kritizovala Pilsudského (Rose 1946: 70-74).

4.4. Ústava a její kontroverze

Vzhledem k tomu, že Pilsudského mandát byl pouze nouzovým prozatímním řešením, když vypršel, Polsko nemělo de iure oficiálního nejvyššího představitele. Prakticky by mělo dojít k volbám. K těm ale nedošlo, protože Pilsudský dokázal přesvědčit Sejm, který jeho mandát prohlásil za standartní. Podobné zásahy do ústavní zvyklostí jsou většinou demokratických států odsuzovány (wyborydosjmu.pl). V souvislosti s touto změnou se vžil název Malá ústava (Kubát 2004: 335).

Nový polský stát byl pod konstantním ruským nátlakem. Polsko ve svém protikomunistickém odboji podepsalo spojenectví s Ukrajinou. Deklarovali nezávislost Ukrajiny na Rusku a na oplátku získali příslib podpory ukrajinské armády při válečném konfliktu s Ruskem. Zásadním zlomem ve vyhocené situaci bylo podepsání Řižského

---

⁷⁶ Některými extremističtějšími autory (organizacemi) byla označována za vládu kolaborantů

⁷⁷ Związek Ludowo-Narodowy

míru v roce 1921, jež ukončil možnost ruské armády nadále operovat v Polsku. Vizi Pilsudského bylo získat východní teritoria, která by se stala součástí spojenecké konfederace. Je zajímavostí, že Pilsudský zvažoval konfederaci i s Československem, ačkoliv neměl s naší tehdejší vládou dobré vztahy. Po podepsání Řižského míru se tato myšlenka nerealizovala. (Carley 1976: 163).

Odložení přijaté nové ústavy je často považováno za největší politických úspěch Pilsudského. Pilsudský byl velmi schopný vojevůdce, a proto z něho měli ostatní politici velký respekt. Nejjednodušší cestou, jak ho omezit, by byla nová ústava, která by definovala prezidenta spíše jako formální hlavu státu s velmi omezenými úředními pravomocemi. Ačkoliv byla ratifikována v březnu 1921,⁷⁸ tak nebyla uvedena v platnost. Pilsudský si byl vědom, že nová ústava by silně ovlivnila jeho pravomoci, a proto vyzval Sejm, který mu i sobě prodloužil mandát a tím se vyhnul zavedení nové ústavy. Tento krok byl de iure legálním, ale každopádně velmi kontroverzním. Podobné praktiky považuje značná část politologů za nedemokratický. Podobné politické kroky jsou typické pro autoritářské režimy. (Kubát 2004: 335-336).

Na základě politických kroků Pilsudského se o něm často mluví jako o autoritářském politikovi. Existují v zásadě dva názory ohledně jeho autoritářských tendencí. První z nich konstatuje, že Pilsudského autoritářské tendence začaly v kontextu Rappalských dohod, které deklarovaly alianci mezi Sovětským svazem a Výmarskou republikou. Tyto dohody umožnili Výmarské republice cvičit armádu v SSSR a de facto tím porušilo Versaillskou dohodu. SSSR díky dohodám získalo diplomatického spojence. Pilsudského obavy se později ukázaly jako oprávněné, když SSSR a nacistické Německo společně zaútočili na Polsko v 2. světové válce. Tehdy vyzval Pilsudský vládu k demisi, protože se obával o Polskou suverenitu, protože se Polsko nacházelo právě mezi SSSR a Výmarskou republikou. Druzí konstatují, že o Pilsudském a jeho autoritářských tendencích by se mělo mluvit až v souvislosti s jeho politickými kroky vůči ústavě (Piotr, Wandycz 1985: 14-17).

---

⁷⁸ V literatuře se proto o ní většinou píše jako o březnové, viz. ISAP.SEJM.gov.pl

4.5. Demise vlády a prezidentské volby

Pilsudského výzva k rozpuštění vlády byla přijata a Polsko se ocitlo v patové situaci. Ačkoliv existovalo několik návrhů na sestavení vlády, Pilsudský se tomu bránil. Je zřejmé, že jeho hlavním důvodem odporu k jednotlivým návrhům byl nesoulad potenciálních vlád s jeho vlastními vizemi. Opozice čekala na rok 1922, kdy se volilo do obou komor Národního shromáždění. V tehdejšímu Polsku byla nepřímá volba prezidenta, který byl volen dolní a horní komorou. Zároveň měl být podle nové ústavy pouze formálním představitelem státu bez výrazných možností ovlivňovat chod státu ⁷⁹ (Straka in Lainová 2003: 50).

Došlo tak k paradoxní situaci, kdy podporovali na funkci prezidenta opozičního Pilsudského, který by při zvolení do prezidentské funkce byl omezen konstitucí a neměl takřka žádné pravomoci. Ten si toho byl pochopitelně vědom a odmítal stát se prezidentským kandidátem. Prezidentem se na základě volby Národního shromáždění stal Narutowicz, který do té doby zastával pozici ministra v oblasti vojenství. Poté, co se stal polským prezidentem, se stal obětí atentátu a funkce prezidenta byla do nových voleb spravována Sejmem. V dalších volbách vyhrává kandidát Wojciechowski S., který měl plnou podporu samotného Pilsudského. Ačkoliv opozice nevyužila voleb k omezení moci Pilsudského, tak i přesto dosáhli svého, neboť Pilsudský odešel z aktivního politického života⁸⁰ (Straka in Lianová 2003: 53-55).

4.6. Státní puč a návrat Pilsudského

Po stažení Pilsudského z aktivní politiky došlo k destabilizaci vládní situace v Polsku. Národ potřeboval vůdce, který by uměl sjednotit rozpolcenou společnost a uklidnit situaci. Důležitým milníkem byly květnové volby, kdy dochází k volbě W. Witose. Na základě jeho volby Pilsudský aktivně zvažoval návrat do politického života (Garlicki 1988: 303-305). Pilsudský měl i širokou podporu mezi polskou generalitou, která mu zajistila vojenskou funkci, díky které získal velení nad částí armády, kterou využil o pár let později při puči. Jeho jednotky se přesunuly do hlavní města

---

⁷⁹ V souvislosti s podobně omezeným prezidentským mandátem se vžil název: „kladeč věnců“

⁸⁰ Pouze dočasně

Varšavy, kde se zastavily a požadovaly dialog s prezidentem Wojciechovským, kterého Pilsudský podporoval při volbách prezidenta. Jejich hlavním požadavkem byla obměna polské politické elity. Prezident Pilsudského nepřijal a odsoudil styl, kterým se Pilsudský dožadoval o politickou změnu. Pilsudský využil své armádní funkce a okupoval Varšavu. Po jejím obsazení opustil úřad jak prezident, tak vláda, jejich funkce přebíral Pilsudský, který se stal vrchním reprezentantem země (Garilicki 1988: 319-321). V souvislosti s těmito událostmi se používá spojení Májový převrat⁸¹. Byly vyhlášeny nové volby a byl zvolen nový prezident. Vzhledem k tomu, že Národní shromáždění neodmítlo volbu nového prezidenta, byla volba prezidenta považována za legitimizaci státního převratu a jako nepřímý souhlas s jejím průběhem (Český rozhlas 2012).

V roce 1926, tedy po Májovém převratu, vykazovala Pilsudského vláda znaky autoritářského režimu. V kontextu s jeho vládou se používá název sanační vláda, nebo též vláda pilsudčáků⁸². Jeho metody byly dosti nevybíravé, jak ostatně dokazuje i dochovaný výrok z jeho jednání s opozicí: „*Seru na Vás na všechny, protože se chováte jako malé děti*“ (Český rozhlas 2012).

Důležitým krokem byla snaha omezit pravomoci Sejmu, což byl jeden ze znaků, které vykazují autoritářské režimy. Na úkor Sejmu posilovaly jeho pravomoci. Velmi elegantně zareagoval na protesty Sejmu, které odmítaly jeho praktiky, když argumentoval volbou prezidenta, kterou označil za legitimaci politického puče, který posvětil přímo Sejm. Veškeré jejich připomínky a protest naprosto ignoroval, a dokonce se i přes protesty Sejmu stal předsedou vlády. Zde došlo k důležitému rozdílu mezi totalitními a autoritářskými režimy, neboť Pilsudský pověřil i jiné politické subjekty, aby se podílely na vládě. (Kubát 2004: 331-353) Jeho kabinet byl tedy složen z více než jedné strany, ale dominantní postavení v kabinetě měl Pilsudský a jeho příznivci.

---

⁸¹ Některé zdroje pracují s pojmem puč

⁸² Název je odvozen od jména Josefa Pilsudského

4.7. Vznik strany BBWR a opoziční koalice CENTROLEW

Za účelem podpory Pilsudského vzniklo v roce 1928 nové politické seskupení Bezpartyjny Blok Współpracy z Rządem (BBWR), které získalo mandáty v horní i dolní komoře Národního shromáždění. Pilsudskému nevadila politická pluralita, šlo mu primárně o dominantní postavení strany BBWR. Byl ochotný tolerovat jiné politické subjekty, které se mohly participovat na vládě, ale za splnění podmínky, že jeho kabinet měl dostatečnou politickou moc a podporu. Jedním z hlavních bodů BBWR byla snaha prosazení reformních změn polské ústavy (Garlicki 1988: 477). Pilsudský reformu konstituce dočasně odmítal, respektive vyčkával na vhodnější termín.

Pilsudský měl proslov na prvním zasedání Sejmu, kde se proti němu ostře ohradili polští komunisté, kteří s jeho proslovem nesouhlasili. Jednalo se o protest v širším spektru, nesouhlasení s proslovem sloužilo Pilsudskému pouze jako záminka. Rozhodl se proti nim a dalším hlasitým oponentům vystoupit a nechal je uvěznit (Kubát 2004: 340-342).

V tehdejší politickém systému Polska bylo pro Pilsudského zásadní dosadit na funkci maršála Sejmu svého člověka, aby se vyhnul složitým jednáním s opozicí, s kterou by se musel snažit o konsenzus. Opoziční strany si všimly, že Pilsudskému se podařilo získat několik klíčových pozic a upevnit postavení, proto založili společnou středo-levicovou koalici CENTROLEW⁸³. Tato koalice si kladla za cíl narušit vazbu prezident – maršálek – Pilsudský a oslabit tak Pilsudského postavení. Jejich hlavní činností byla snaha osvěty obyvatelstva a získání veřejného mínění, například organizací protestů proti Pilsudskému. Došlo však k přesně obrácenému efektu, protože Pilsudského moc a popularita rostla a stal se maršálkem. Dokonce se mu podařilo přesvědčit prezidenta, aby rozpustil celé Národní shromáždění (Kubát 2004: 344-345). Z toho vyplývá, že snaha opoziční koalice CENTROLEW nebyla úspěšná a paradoxně ještě Pilsudskému pomohla v nárůstu jeho popularity.

---

⁸³ Koalice Polskie Stronictwo Ludowe "Wyzwolenie", Polskie Stronictwo Ludowe "Piaś", Narodowa Partia Robotniczna, Polska Partia Socjalistyczna a křesťanských stran.

4.8. Odstranění opozice, mír s Německem

Jedním z nejkontroverznějších aktů bylo potlačení opozice, kdy v roce 1930 jsou uvězněni odpůrci Pilsudského, kteří byli vyslýcháni, týráni a umístěni do zařízení pro politické vězně, které by šlo označit jako politické vězeňské tábory. V následujících volbách získala BBWR drtivou převahu nad opozicí a bez několika křesel takřka dosáhla ústavní většiny. V tuto chvíli neměl Pilsudský v Polsku žádné odpůrce, kteří by ho mohli na politické úrovni přehlasovat. Novým problémem ale přišel ve spojení s posilováním nacismu v Německu a pozvolný nástup Adolfa Hitlera. Polsko iniciovalo návrh na okupaci Německa a chtělo zastavit růst NSDAP, ale žádný spojenecký stát je nepodpořil. Polsko podepsalo v roce 1934 smlouvu s Německem o míru po dobu deseti let (Český rozhlas 2012). O pět let později bylo v září 1939 Polsko napadnuto nacistickým Německem.⁸⁴

4.9. Nová březnová ústava a smrt Pilsudského

Do roku 1934 se Pilsudskému podařilo získat téměř ústavní většinu v podobě BBWR. Měl pod kontrolou média, která informovala veřejnost tak, jak se hodilo vládnoucí garnituře. Povedlo se mu částečně vyřešit situaci s Německem, kdy navrhoval i řešení, která by mohla i významně pozměnit chodit dějin v Evropě. Mohlo by se zdát, že se Pilsudskému povedlo vše, ale i přesto se mu do roku 1935 nepodařila vytoužená změna polské konstituce podle jeho představ.

Strana BBWR iniciovala pozměňující zákon o ústavě, který byl schválen, ale bez účasti opozičních stran. Paradoxem bylo, že Pilsudský se proti tomu ohradil, protože chtěl, aby byla ústava přijata všemi a mohl to v budoucnu využívat jako argument. Ačkoliv byl proti tomu, aby byla konstituce takto přijata, tak 28. března 1935 byla Pilsudským signována. Jednalo se tak o jeho poslední politický krok před smrtí, která ho dostihne o necelý měsíc a půl později (Řezník 2002: 179-180).

---

⁸⁴ Snaha Pilsudského o útok na nacistické Německo se stala předmětem mnoha spekulací.

5. Teorie autoritářských a totalitních režimů

5.1. S. Balík, M. Kubát – definice autoritářského a totalitního režimu

Teorie a praxe totalitních a autoritářských režimů je politologickou prací, která si vymezuje za cíl věnovat se terminologii a typologickému rozdělení antidemokratických režimů. Součástí této práce jsou i přehledné protokoly výsledného politologického výzkumu, které se věnují praktickému šetření jednotlivých režimů. Tato práce je nadhled nad naprostou většinu teorií o autoritářských a totalitních režimech. Jejich teorie je tak výsledkem syntéz všech rozebíraných teorií a součástí je i analýza jednotlivých teorií a jejich vzájemná komparace⁸⁵.

V jednotlivých společnostech existuje tendence k vytváření vlastních politologických pojmů mezi laickou veřejností, která je založena na vůdci, či hnutí. V tomto spojení se můžeme setkat například s tzv. leninismem, stalinismem, nebo maoismem. Bylo by mylné domnívat se, že tento trend je spojen pouze s antidemokratickými režimy, z historie se můžeme například setkat i s tzv. reaganismem, thatcherismem. (Balík a Kubát 2004:12) V posledních měsících se často mluví o gretismu, který je odvezen od jména mladé švédské ekologické aktivistky Greta Thunbergové.

---

⁸⁵ Ve významu kritického pohledu na jednotlivé neshody, které jsou opatřeny jejich odborným komentářem.

Rozdíl mezi totalitním a autoritářským režimem je vidět v tabulce číslo 1, která se věnuje srovnání autoritarismu a totalitarismu:

Tabulka č. 1: Srovnání autoritarismu a totalitarismu

Zkoumaná kategorie	A²	T³
autonomie společenských struktur a nepolitické sféry	ano	ne
kontrola všech aspektů života společnosti	ne	ano
absolutní kontrola ekonomické činnosti	ne	ano
vůdčí úloha jediné masové strany	ne/omezená ¹	ano
ovládnutí správních struktur představiteli vládnoucí strany	ne	ano
legální či semilegální opozice	omezeně	ne
existence vůdčí ideologie	ne	ano
masový teror doléhající na celou společnost	ne	ano
vypořádávání se s politickými protivníky násilím	ano	ano
politická mobilizace obyvatel	ne/omezená ¹	ano
snaha o expanzi	ne	ano
vzor pro jiné země	ne/omezeně	ano

(Balík, Kubát 2004: 64)

¹ Většinou pouze v krátkém období ustavování autoritativního režimu.

² A – autoritarismus

³ T – totalitarismus

5.1.1. Totalitarismy

Významným přínosem do terminologie o formách státu z odborné veřejnosti přispěl Robert A. Dahl, který definoval demokracii a totalitarismus jako ideální konstrukce, které společně ohraničují reálný prostor, mezi které se vejdu existující režimy. Vrcholem je demokracie, jejíž maximem je dosažení úrovně západních liberálních režimů, tzv. polyarchií. V otázce totalitních režimů teorií rozšířil Giovanni Sartori, který definoval totalitarismus jako ideál, ke kterému se mohou jednotlivé režimy více, či méně přibližovat, ale nikdy ho nemohou dosáhnout. (Balík a Kubát 2004:23)

Důležitým zlomem pro vývoj teorií bylo dílo *Totalitarian Dictatorship and Autocracy* od Zibigniewa Brzezinského a Carla Joachima Friedricha a jejich charakteristika totalitních rysů. Jedním z nich je oficiální ideologie, která je prostoupená celou společností a všemi respektována. Její funkce spočívá v udržení vládnoucí moci ve funkci. V čele moci je vůdce, který má masovou podporu jediné strany. Ta řídí veškerý společenský a politický život ve prospěch stranického zájmu, kterému je podřízeno práva a spravedlnost. V takovém to režimu existuje naprostá kontrola nad armádou a vyžaduje se její aktivní zapojení do stranického života. K šíření propagandistických myšlenek se využívají prostředky masové komunikace, občan je tedy permanentně v kontaktu s oficiální ideologií skrze televizi, rozhlas a další komunikační média. Nad celým tímto systémem stojí tajná policie, která slouží výhradně pro státní potřeby a vymáhá loajalitu pomocí teroru, který je buď psychologického rázu, nebo v případě odporu i fyzické likvidace občanů. Veškeré financování státního aparátu, propagandy, řízení bezpečnostních složek a všech aspektů totalitního života je kontrolováno centrálně a řízeno na základě plánovaného hospodářství. (Brzezinski, Carl 1965: 22-27)

Výše zmíněný totalitní model rozšířila Hannah Arendtová, která upozornila na to, že vůdci v totalitárním režimu kromě moci, aspirují i na předělání člověka, který bude žít dle přesně definovaných limitů. V čele společnosti je jedna strana se zbožštělým vůdcem, ta je zároveň hlavním původcem teroru a nositelem ideologického učení. Společnost vykazuje masový charakter, lidská individualita je potlačena a strana se snaží člověka vymanit z tradičních struktur. (Arendt 1996: 443-444)

Italský politolog Giovanni Sartori prezentoval podmíněnost totalitarismu modernismem, protože to jsou právě moderní technologie, které napomáhají

k jeho masovému šíření. Upozornil na dynamičnost režimů a jejich dvě fáze. V období vzniku nového režimu dochází k masovým čistkám, cenzuře, teroru, který se postupně etabluje a přeroste v permanentně totalitní stav. Totalitarismus charakterizuje jako totální rozšíření a pronikání moci státu a prostoupení politiky do všech vrstev denního života. Důležitým znakem je snaha o aktivní zapojení společnosti do masových organizací, které jsou již prostoupené ideologií. Původce ideologického přerodu politiky a náboženství přisuzuje Velké francouzské revoluci. (Sartori 1993: 198-202)

V rámci teorie se J. J. Linz věnoval kategoriím, které primárně pomohly vysvětlit vliv centra moci, úlohu vůdcovství a proces mobilizace. Existuje jednotné centrum moci, které může vytvářet svá subcentra, která mu jsou ale plně podřízena. Jejich tvorba je vždy řízena shora. Vůdce národa vytváří okolo sebe kult vyvoleného a dějinami předurčeného spasitele. Společnost je řízena intelektuální ideologií, která je samostatná a vše jí je podřízeno. Masivní mobilizace společnosti k aktivní participaci na veřejném životě. Život a pravda je definována stranickou ideologií. Pasivní postoj občana je nežádoucí, ústup ze společenského života je poté charakteristickým znakem autoritativního režimu. (Linz 200: 68-74)

Typologii totalitních režimů dále rozšířil Wolfgang Merkel. Definoval tři totalitní režimy na základě původce moci. Představitelem komunistického totalitního režimu je například Sovětský svaz za Stalina, Severní Korea pod vládou Kimů. Druhým typem jsou fašistické totalitní režimy, kam se dá zařadit Německo za vlády Adolfa Hitlera. V kontextu tohoto dělení je zásadní vnímat rozdíl mezi totalitním a autoritářským režimem. Fašismus je konotován s Itálií, ale ta se na rozdíl od Třetí říše řadí k fašistickému autoritářskému režimu. Poslední derivátem jsou teokratické totalitní režimy, které jsou v naší historii konotovány výhradně s radikálním islámem. Merkel také vytvořil kategorizaci dělení totalit podle typu, kdo má hlavní vůdčí úlohu: na diktatury včele s vůdcem – Führerdiktatur a diktatury včele se stranou – Parteidiktatur. (Merkel 1999: Kapitola 1)

Důležitým zjištěním u jejich šetření je, že každý teorie něco popírá a něco přidává. Všeobecně by šlo ale totalitarismy charakterizovat jako režimy s masovým charakterem, kde je jedinec izolován a veden k popření tradičních struktur. Veškerá politická moc a život jsou řízeny stranou (hnutím), v jejímž čele stojí vůdce (vykupitel národa), který je uctíván s charakteristickými znaky pro kvazi náboženství. Ideologie

ve společnosti je nadřazená všemu a vede společnost s mesianistickými vizemi. Společnost je aktivizována bojem s opozicí a kontrarevolucí, současně se snaží vybudovat nový řád. Společnost žije v permanentním teroru, kde běžně dochází fyzickému a psychickému násilí prostřednictvím tajné policie. V takovém režimu se postupně snaží vytvořit novou společnost, která bude tvořena novým ideálním člověkem, který žije v souladu se stranickou ideologií. Charakteristickým znakem společnosti je schizofrenní pohled a rozpoznáním, co je klam a sebeklam. (Balík a Kubát 2004: 40-43)

5.1.2. Autoritarismy

Autoritarismus jako pojem je moderním fenoménem, který je hojně používán. Důležité si je ale uvědomit, že z pohledu lingvistiky je nevhodný, neboť je vytvořen od spojení slova autorita. Giovanni Sartori si byl vědom toho, že tak může docházet k omylům a zaměňování pojmů autoritarismus a autorita. Jedná se o dva naprosto odlišné pojmy a jejich zaměňování je bezprostředním důkazem neporozumění. Historicky mělo slovo autorita význam uznání, ale v dnešní době se význam slova posunul a je pejorativně zabarven. Během svého profesního života se Sartori snažil o vysvětlení těchto pojmů a navrácení původního významu. Dle Sartoriho je hlavním původem, proč se termín autorita skloňuje ve špatné konotaci je nevhodný překlad německého Herrschaft. Max Weber začal tento výraz začal používat v kontextu panství (politické moci), ale ve skutečnosti autorita by měla být překládána spíše jako prestiž, morální vliv. Držitel autority nevyzývá k ztrátě svobody a práv. Ve spojení s legitimitou je autorita spontánním důsledkem podpory. *„Panství a autorita jsou symetrické; panství bez autority buď utiskuje, nebo je bezmocné. Autorita je nezbytná pro demokracii a krize autority rovná se krizi demokracie. „... Svoboda akceptuje autoritu, autorita uznává svobodu. Svoboda neuznávající autoritu není svobodou a autorita neuznávající svobodu je autoritarismem. Demokracie potřebuje autoritu. Má-li ji, nestává se autoritarismem.“* (Balík a Kubát 2004: 48-49)

Významným autorem, který ovlivnil teorii nedemokratických režimů byl J. J. Linz. Jeho teorie přehledně vymezila rozdíl mezi demokratickým a autoritářským režimem. Z jeho analýz vyplývá, že autoritářské režimy se potýkají s limitovaným pluralismem. To znamená, že jsou povolené i jiné politické strany, které by byly v totalitním státě zakázané. Úloha dominantní (nebo též jediné) strany je upozaděná, avšak do popředí se dostávají společenské organizace. Ty mají v zásadě volné pole působnosti, nepodléhají centrálnímu řízení a jejich činnost není omezena za podmínky, že fungují v souladu s režimem. Zajímavá je úloha opoziční stran, která mohou paralelně existovat vedle dominantní strany, kterou dokonce mohou kritizovat. Jinak je to s kritikou k samotnému vůdci, který by měl být napříč všemi stranami uznán jako legitimní. V otázce ideologie není u autoritářských režimů vůbec vyvinutá a v případě nějaké snahy o její vytvoření, není etablována na společenské úrovni. Díky neexistenci ideologie je pro režim obtížné mobilizovat masy a vyžadování aktivní participace na politickém životě. V takových to

režimech je občanská společnost spíše depolitizována, vláda se soustředí do rukou vyvolených jedinců z dominantní strany a část legální opozice je sice kritická, ale i přesto je její význam značně omezen. Autoritativní režimy nemají tendence k mezinárodní politické spolupráci, na rozdíl od totalitních režimů nemají utkvělou utopistickou představu a nejsou vzorem pro jiné země. J.J. Linz vytvořil dělení autoritářských režimů na systémy s omezeným politickým pluralismem, systémy s typickou mentalitou bez propracované ideologie, systémy bez aktivní politické mobilizace a systémy s předvídatelným uplatňováním moci. (Linz 2000: 161-171)

Na základě J. J. Linzova dělení autoritářských režimů vytvořil Wolfganga Merkel typologii autoritářských režimů na:

- 1) Komunistické autoritativní režimy
  - 2) Fašistické autoritativní režimy
  - 3) Militaristické režimy
  - 4) Organicko-etatistické autoritativní režimy
  - 5) Rasistické autoritativní režimy
  - 6) Modernizační autoritativní režimy
  - 7) Teokratické autoritativní režimy
  - 8) Dynastické (královské, monarchistické) autoritativní režimy
  - 9) Sultanistické autoritativní režimy
- (Merkel 1999: Kapitola 1)

V závěru lze vyčíst, že: „... *autoritativní a totalitní režimy mají společně snad jen jednu zásadní věc – nepřítele kterým je demokracie. Ve všech ostatních aspektech se zásadní liší, takže představují zcela odlišné modely uspořádání společnosti.*“ (Balík, Kubát 2004: 64) V otázce obrany základních lidských práv a svobod vystupují autoritářské režimy oproti totalitním režimům výrazně lépe, ale i tak se v autoritářské společnosti setkáme s potlačením lidskoprávních hodnot a svobod. (Balík, Kubát 2004: 64)

5.2. Hodnocení režimů podle práce S. Balíka a M. Kubáta

Tabulka se zaznamenanými výsledky výzkumu S. Balíka a M. Kubáta je prakticky aplikována na Polsko a Číně. Ke každé zkoumané kategorii je proveden záznam z analytického šetření, které komentuje, proč je dané hodnocení jednotlivé kategorie uvedeno jako autoritářské, či totalitní.

5.2.1. Praktická část – hodnocení Polska

Tabulka č. 2: Vztah mezi Polskem a teorií S. Balíka a M. Kubáta

Zkoumaná kategorie	A ²	T ³	H ⁴
autonomie společenských struktur a nepolitické sféry	ano	ne	A
kontrola všech aspektů života společnosti	ne	ano	T
absolutní kontrola ekonomické činnosti	ne	ano	A
vůdčí úloha jediné masové strany	ne/omezená ¹	ano	A
ovládnutí správních struktur představiteli vládnoucí strany	ne	ano	A/T
legální či semilegální opozice	omezeně	ne	A
existence vůdčí ideologie	ne	ano	A
masový teror doléhající na celou společnost	ne	ano	A
vypořádávání se s politickými protivníky násilím	ano	ano	A
politická mobilizace obyvatel	ne/omezená ¹	ano	A
snaha o expanzi	ne	ano	A/T
vzor pro jiné země	ne/omezeně	ano	A

(Vytvořeno autorem na základě Balík, Kubát 2004: 64)

¹ Většinou pouze v krátkém období ustavování autoritativního režimu.

² A – autoritarismus

³ T – totalitarismus

⁴ H – hodnocení Polska

Autonomie společenských struktur a nepolitické sféry

Za vlády Pilsudského existovala možnost realizace autonomních spolků, které mohly fungovat mimo nepolitickou sféru. Specifické postavení měla armáda, která byla historicky propojena s Pilsudským.

Kontrola všech aspektů života společnosti

V kontextu kontroly života společnosti Pilsudského režim vykazoval znaky totalitních režimů. Veškeré média byla pod přímou kontrolou a obsah zpráv byl nastaven ve prospěch Pilsudského.

Absolutní kontrola ekonomické činnosti

V oblasti ekonomické činnosti neexistovala absolutní kontrola, ačkoliv tendence k částečnému řízení existovaly. V Polsku zároveň posilovala socialistická hnutí, která vytvářela odbory a prosazovala zlepšení pracovních podmínek.

Vůdčí úloha jediné masové strany

Ačkoliv Pilsudského politická strana dosahovala takřka ústavní většiny, Pilsudský při hlasování o nové ústavě požadoval přítomnost opozice. Hlavním motivem bylo právě vyhnout se schválit ústavu pouze jednou masovou stranou.

Ovládnutí správních struktur představiteli vládnoucí strany

Strana CENTROLOW se snažila rozbít pakt – maršálek – prezident – Pilsudský. To se jim nepodařilo, ale na druhou stranu Pilsudský umožnil jiným stranám participovat se na vládě. Systém byl jednu chvíli dokonce nastaven tak, že opozice hlasovala pro Pilsudského, aby se stal prezidentem, protože jeho úřad měl značně omezená práva. V tomto bodě se jeho režim byl na hraně mezi totalitním a autoritářským režimem.

Legální či semilegální opozice

Existovala legální opozice CENTROLEW. Některé své opoziční protivníky nechal Pilsudský pozatýkat. Pilsudský měl dostatečnou silou na její úplný zákaz, ale nikdy se k tomuto kroku neodhodlal.

Existence vůdčí ideologie

Naprostá absence vůdčí ideologie. Ovšem existovala ústřední myšlenka založení samostatného Polska. Ta ovšem nebyla nijak extrémně ideologizována, ale i přesto vyzývala polské občany k nacionalismu.

Masový teror doléhající na celou společnost

Ačkoliv existovala kontrola nad médii, v celé společnosti nebyl prostoupen masový teror. Teror byl vyvíjen na část viditelných odpůrců Pilsudského, ti však nebyli většinou fyzicky likvidováni, ale zavírání do politických detenčních táborů.

Vypořádávání se s politickými protivníky násilím

Politická protivníci byli zavírání do politických táborů. Pilsudský navíc se násilně domáhal dialogu s prezidentem a zablokoval Varšavu. Fyzická likvidace protivníků ale určitě nedosahovala stupně totalitních režimů.

Politická mobilizace obyvatel

Politická mobilizace existovala určitě v součinnosti se snahou o založení vlastního státu. Pod mobilizací obyvatel by se dala počítat i krize s přísahou, kdy armáda odmítla sloužit pod německým císařem. Za politickou mobilizaci obyvatel lze označit Velkopolské povstání.

Snaha o expanzi

Samotná myšlenka založení vlastního státu, kde byla snaha o získání pod svoji správu část ruského a německého území by se mohla dát považovat za expanzivní chování. Ostatně i v pozdějších letech byla snaha polského národa zabrat i část Slezska. Ovšem z druhého pohledu polský národ chtěl mít nárok na sebeurčení a mít pod vlastní správou své území. Snaha Pilsudského o mezinárodní útok na Hitlera a snaha o vytvoření konfederaci s Československem by se dala také považovat za expanzivní chování. Ve výsledku se ale Polsko nikam významně nerozšiřovala, a proto se nejedná o typickou snahou o expanzi ve smyslu znaku totalitního režimu.

Vzor pro jiné země

Během mého výzkumu jsem nenašel žádnou zemi, pro kterou by bylo Pilsudského Polsko inspirací. Ačkoliv existovalo protiruské spojení s Ukrajinou, lze vyloučit, že by pro Ukrajinu bylo Polsko vzorem. Postava Pilsudského je dodnes v Polsku významná a je inspirativní pro mnohé polské politické strany, vzhledem k tomu, že se ale jedná o stejný národ, jedná se pouze o historickou konotaci.

5.2.1.1. Celkové hodnocení Polska podle S. Balíka a M. Kubáta

Pilsudského režim byl autoritativní s lehkými tendencemi k totalitě. Přesto všechno to byl právě Pilsudský, který svůj režim udržel v této rovině a povedlo se mu udržet Polsko mimo totalitní teror s absolutní kontrolou veškerých aktivit.

5.2.2. Praktická část – hodnocení Číny

Tabulka č. 3: Vztah mezi Čínou a teorií S. Balíka a M. Kubáta

Zkoumaná kategorie	A ²	T ³	H ⁴
autonomie společenských struktur a nepolitické sféry	ano	ne	A
kontrola všech aspektů života společnosti	ne	ano	A
absolutní kontrola ekonomické činnosti	ne	ano	A
vůdčí úloha jediné masové strany	ne/omezená ¹	ano	A
ovládnutí správních struktur představiteli vládnoucí strany	ne	ano	A
legální či semilegální opozice	omezeně	ne	A
existence vůdčí ideologie	ne	ano	A
masový teror doléhající na celou společnost	ne	ano	A/T
vypořádávání se s politickými protivníky násilím	ano	ano	A
politická mobilizace obyvatel	ne/omezená ¹	ano	A
snaha o expanzi	ne	ano	A/T
vzor pro jiné země	ne/omezeně	ano	A/T

(Vytvořeno autorem na základě Balík, Kubát 2004: 64)

¹ Většinou pouze v krátkém období ustavování autoritativního režimu.

² A – autoritarismus

³ T – totalitarismus

⁴ H – hodnocení Číny

Autonomie společenských struktur a nepolitické sféry

Hodnotit tento bod je v kontextu Číny docela obtížné. Ačkoliv sice došlo k pádu dynastie, pak přišel teror Yuan Shikaie a militarističtí povstalci měli v državě severní Čínu. Zároveň se vlivy všech těchto aktérů různě prolínaly.

Kontrola všech aspektů života společnosti

Existovala sice média, ale značná část obyvatel byla stejně negramotná. Lidé byli zvyklí z dob dynastie na každodenní útlak. Chudí rolníci mohli v Číně pouze věřit ve zlepšení situace.

Absolutní kontrola ekonomické činnosti

Sunjatsen ve svém třetím principu rozvíjel myšlenku přerozdělení půdy, která měla být jedním z řešení čínské zaostalosti. Avšak jeho plán se mu nepovedlo zcela zrealizovat, a proto v oblasti ekonomické činnosti neměl absolutní kontrolu nad čínským hospodářstvím. Podstatné ovšem byly jeho snahy o reformování cel a mezinárodního obchodu.

Vůdčí úloha jediné masové strany

Za Sunjatsenovy vlády nelze mluvit o jediné masové straně, ale nelze opomenout na jeho tajné společnosti, které měly silný vliv na vývoj Čínské republiky.

Ovládnutí správních struktur představiteli vládnoucí strany

Sunjatsen a jeho spolupracovníci neovládali veškeré správní struktury. K vládě se dostali i lidé z jiných stran, nebo bezpartajní jedinci.

Legální či semilegální opozice

Aktivita Yuan Shikaje by se mohly považovat jako opoziční. Vzhledem k tomu, že mu Sunjatsen ustoupil, lze tedy s jistotou mluvit o existenci opozice. Tento bod je hodnocen po státním převratu a přebrání moci Sunjatsenem a jeho podporovateli.

Existence vůdčí ideologie

Sunjatsenovy Tři lidové principy by mohly odpovídat vůdčí ideologii, ale ve skutečnosti se jednalo o filozofické názory, které se staly součástí ústavy Čínské republiky. Nejednalo se tedy stoprocentně o ideologii jako takovou ve smyslu totalitního režimu.

Masový teror doléhající na celou společnost

Za vlády Sunjatsena nedocházelo k masovému teroru celé společnosti. Společnost se chtěla transformovat od qingského teroru, který doléhal na celé obyvatelstvo. Jedním z důvodů byl i mandžuský původ dynastie, které se vůči čínskému obyvatelstvu chovala xenofobně.

Vypořádávání se s politickými protivníky násilím

Sunjatsen byl spoluzakladatelem čínských tajných společností a zároveň jedním z aktivních lidí v plánování proti qingské revoluce. Je vcelku zřejmé, že během státního ozbrojeného převratu došlo k fyzické likvidaci protivníků.

Politická mobilizace obyvatel

Při snaze o svrnutí dynastie Qing byla část obyvatel značně politicky aktivní. Navíc Sunjatsen se aktivně snažil získávat podporu od Číňanů v zahraničí. Nemalá čínská část obyvatel se ale o změnu příliš nezajímala, aktivizovaná byla intelektuální složka národa. Politická mobilizace obyvatel byla omezená, proto se jednoznačně nejednalo o totalitní znak režimu.

Snaha o expanzi

V období Boxerského povstání se Číňané snažili zbavit zahraničního vlivu na svém území. Když se Sunjatsen stal prezidentem Čínské republiky, jeho hlavní snahou bylo sjednocení Čínské republiky s militaristickými severními provinciemi. Hodnocení Číny je v tomto případě velmi podobné s Polskem, oba dva státy se snažili získat území pod svou vlastní samosprávu a zbavit se vlivu zahraničních mocností. I v tomto případě se nejedná o typickou totalitní expanzi.

Vzor pro jiné země

Sunjatsen je dodnes historickým politickým symbolem dvou zneprátelených stran KMT a Komunistické strany Číny. Dodnes je jeho odkaz oslavován, a dokonce některé jeho státoporné politické myšlenky jsou součástí ústavy vlády na Taiwanu. Vzhledem k tomu, že Čína za vlády Mao Zedonga byla jednoznačně totalitním režimem a hlásila se k učení Sunjatsena, šlo by vzít v potaz, že Čínská republika za vlády Sunjatsena byla částečným vzorem pro jiné země. Nejedná se ale o typický příklad vzoru pro jiné země, mnohem vhodnějším příkladem by byla v čínském kontextu inspirace SSSR. Z těchto důvodů je hodnocení na pomezí autoritativního a totalitního režimu.

5.2.1.1. Celkové hodnocení Číny podle S. Balíka a M. Kubáta

Čínu za vlády Sunjatsena lze podle S. Balíka a M. Kubáta hodnotit jako autoritářský stát. Za zamyšlení určitě stojí Sunjatsenovy Tři lidové principy, které by mohly někteří odborníci považovat za ideologii. Tento filozofický spis se ideologizoval, ale spíše až po Sunjatsenově smrti. Ne zcela jasný je vztah Sunjatsen – expanze, protože součástí Číny byly i severní provincie a jednalo se tak spíše o znovu sjednocení.

5.3. J. J. Linze – definice autoritářského a totalitního režimu

Teorie J. J. Linze o autoritářských a totalitních režimech pracuje se čtyřmi základními proměnnými, které jsou jasně definovány ve vztahu k totalitnímu nebo autoritářskému režimu. Ačkoliv je jejich charakteristika jasně vymezena, může se stát, že analyzovaný režim podle teorie může vykazovat znaky z jedné, nebo druhé skupiny. V praxi to znamená, že můžeme například mluvit o autoritářském režimu s tendencí vykazovat ideologické znaky totalitního režimu.

Tabulka č. 4: Rozdělení a charakteristik jednotlivých režimů:

	Totalitní režim	Autoritářský režim
Pluralismus	Dominantní politická strana	Omezený pluralismus
Ideologie	Vypracovaná	Velmi slabá, nebo žádná
Vůdcovství	Neomezené hranice	Špatně definovaná hranice
Participace	Prorežimní organizace	Žádná, nebo jen okrajová

Tato tabulka stručně demonstruje vztah čtyřech proměnných ve vztahu k jednomu ze dvou režimů. Jednotlivé proměnné jsou pluralismus, ideologie, typ vůdcovství a občanská participace (Linz 2000: kap. 2, kap.4).

5.3.1. Pluralismus

Ve vztahu k autoritářským režimům není pluralismus zakázán, ale je omezen tak, aby činnost jiné strany/organizace nekonfrontovala, nebo neomezovala dominantní stranu/organizaci. Ve většině případů se jedná převážně o organizace, které nemají vlastní politické ambice, nebo by jejich potenciální politický přesah v souladu s program dominantní strany. V praktické rovině se může jednat o religiozní skupiny a instituce, kulturní a sportovní organizace, které se na rozdíl od totalitního režimu nemají povinný politický přesah.

Ve vztahu k totalitárnímu režimu je pluralismus přísně zakázán. Veškeré existující organizace jsou přímo navázány na totalitární stranu, které kontroluje jejich denní chod. Například program kulturních akcí je sestaven tak, aby oslavoval stranu a výsledky její práce. Sportovní organizace pořádají závody ve jménu strany, kde nejvyšší poctou pro sportovce je osobní gratulace samotného vůdce (Linz 2000: kap. 2, kap.4).

5.3.2. Ideologie

Ve vztahu k autoritářskému režimu je ideologie nepropracovaná, nebo dokonce úplně chybí. Vzhledem k tomu, že ideologie se neřídí ustrnulou vizí vůdce, v praxi je politika dané strany stabilnější. V běžném dni není občan konfrontován s utkvělou ideologickou představou. Pokud se občan smíří s některými restrikcemi, existuje možnost osobního života, který není přísně kontrolován tak, aby vyhovoval propagandistickému aparátu.

Ve vztahu k totalitárním režimům je ideologie jedním z hlavních aspektů denního života občana. Ideologie je vyučována ve školách, součástí pracovního nasazení a ovlivňuje i rodinné vazby. Po občanovi je vyžadováno, aby svůj život zasvětil straně a pracoval pro její rozvoj. V takovéto společnosti není prostor pro sebemenší kritiku, či osobní názor (Linz 2000: kap. 2, kap.4).

5.3.3. Vůdcovství

Ve vztahům k autoritářským režimům je pravomoc vůdce velmi vágně nastavena. V daných autoritativních režimech je většinou stále platná ústava, která jasně vymezuje pravomoci, ty se ale daný vůdce snaží rozšířit. Vůdce se v tomto odstavci myslí jako člověk představující autoritativní moc. Vzhledem k tomu, že jeho přesahující tendence jsou ale stále ohraničeny jeho politika je většinou předvídatelnější. V dnešní době je často jakákoliv kontroverzní praktika vůči konstituci označována za autoritářské jednání.

Ve vztahu k totalitnímu režimu je vůdce hlavním představitelem vedoucí strany. Vůdce se často bojí kritizovat i jeho nejbližší pracovníci. Ve jménu vůdce je konána veškerá činnost a ve jménu vůdce je vše povoleno. Vůdci takovýchto režimů jsou většinou

psychicky narušení lidé, kteří jsou nepředvídatelní a jejichž kroky jsou často v rozporu s logikou (Linz 2000: kap. 2, kap.4).

5.3.4. Občanská participace

Ve vztahu k autoritativnímu režimu se o občanská participace dá psát pouze okrajově. Lidé nejsou perzekuováni, pokud stranu veřejně nepodporují. Občanská neúčast je jedním z problémů autoritářských režimů, protože aby mohl vydržet a posilovat, potřeboval by vytvořit širokou základnu lidí, která bude za režimem stát a bude ho veřejně podporovat.

Ve vztahu k totalitnímu režimu je občanská participace povinná. Lidé se účastní prorežimních akcí a stávají se součástí jednotlivých organizací, které jsou organizované stranou. Lidé aktivně budují společnou utopistickou vizi na úkor vlastního života. Občanská základna je opravdu enormní a strana má masivní podporu napříč všemi generacemi, společenskými vrstvami a napříč jednotlivými regiony (Linz 2000: kap. 2, kap.4).

5.4. Praktická část – hodnocení režimů podle teorie J. J. Linze

Výše uvedená teorie je v této kapitole prakticky aplikována na zkoumané země. Výsledky tohoto šetření jsou zaznamenány v následujících subkapitolách. Uvedeny jsou praktické případy ve vztahu Polska (Číny) k pluralismu, ideologii, vůdcovství a občanské participaci

5.4.1. Praktická část – hodnocení Polska

Pluralismus

Za vlády Pilsudského měla silnou pozici strana BBWR, která byla přímo založena i za účelem, aby byla v parlamentu strana, která ho bude přímo podporovat. Zároveň ale existovala i silná opoziční koalice CENTROLEW, která nebyla zakázána, ale Pilsudský se ji snažil omezit tak, aby byl její význam zcela marginální. V bodu pluralismu vykazoval jeho režim autoritářské tendence.

Ideologie

Za vlády Pilsudského chyběla ideologická rovina, ale byla zavedena cenzura, která kontrolovala protistátní média. Přímou u Pilsudského lze pozorovat militaristické sklony. V bodu ideologie vykazoval jeho režim autoritářské tendence.

Vůdcovství

Pilsudskému se za jeho vlády nepovedlo odhlasovat novou ústavu, která by posílala jeho oficiální pravomoci. Ačkoliv v tehdejším Polsku existovala ústava, Pilsudský ústavu často porušoval a ignoroval protesty, dokonce za to některé protivníky perzekvoval. V bodu vůdcovství vykazoval jeho režim autoritářské tendence.

Participace

V bodu participace je situace trochu méně jasná. Politická strana BBWR organizovala prorežimní akce, které měly za úkol propagovat Pilsudského a jeho režim. Tento znak je totalitního rázu, ale samotný Pilsudský tyto akce nepodporoval a stavěl se

k nim i kriticky. V bodu Participace lze jeho režim hodnotit jako autoritářský s totalitními tendencemi.

Tabulka č. 5: Vztah mezi Polskem a teorií J. J. Linze

	Pilsudského režim	Praxe režimu	Hodnocení
Pluralismus	Omezený pluralismus	Opoziční koalice CENTROLEW	A
Ideologie	Nic oficiálního	Zavedení cenzury	A
Vůdcovství	Definovaná hranice	Porušuje ji	A
Participace	Prorežimní organizace	BBWR, ale odmítá Pilsudský	A/T

(Vytvořeno autorem na základě Linz 2000)

Výsledek šetření Polska podle J. J. Linze

Zhodnotit, zda bylo Polsko za Pilsudského autoritářským režimem je vcelku jednoznačné. Jeho režim vykazoval všechny znaky autoritářského režimu. Pouze v případě participace vykazoval režim lehké tendence totalitního režimu, ty byly ale bržděné přímo J. Pilsudským. Jeho hlavní síla spočívala v loajální armádě, která stála po jeho boku.

5.4.2. Praktická část – hodnocení Číny

Pluralismus

Za vlády Sunjatsena byla transformována Sjednocená liga v politickou stranu KMT. Ta byla za dob Sunjatsena nejsilnější vládnoucí stranou, a dokonce tolerovala svého budoucího úhlavního nepřítele. Je zajímavá, že když KMT převzal Čankajšek, později se KMT transformovalo v typickou totalitní stranu, která zakazuje veškerou opozici. V bodu pluralismu lze jeho režim hodnotit jako autoritářský režim.

Ideologie

Sunjatsenova stať Tři principy se stala jedním ze základním dokument KMT, ale dokonce některé její body silně inspirovaly komunistickou stranu Číny. Jeho ideologie byla fúzí nacionalismu, socialismu a demokracie. Ale za jeho vlády se mu jeho ideologii nepovedlo etablovat do celé čínské společnosti, a proto v bodu ideologie je hodnocen jako autoritářský režim s tendencí k totalizaci.

Vůdcovství

Vzhledem k tomu, že Sunjatsen pracoval na čínské ústavě, tak neměl důvod ústavu porušovat. Ústava byla nastavena tak, že existoval systém vzájemné kontroly. Jeho ústava byla inspirována jak dosavadním čínským úřednickým systémem, ale zároveň měla v sobě prvky západních ústav a byla tedy velmi dobře nastavená, ale během jeho exilu do Japonska, kdy převzal vládu Yuan Shikai, zakládal Sunjatsen revoluční stranu, kde vyžadoval, aby mu jeho pracovníci přísahali oddanost, což kupa z nich odmítla, pro nedemokratičnost. Sunjatsen tedy jako osobnost vykazoval značně autoritativní postavení, které mohlo mít až velmi blízko k totalitní charakteristice. Vzhledem k demokratické ústavě, by bylo jeho označení za totalitního vůdce nekorektní je v bodu vůdcovství vyhodnocen jako autoritářský.

Participace

Před samotnou revolucí měl Sunjatsen velké množství stoupců, kteří prosazovali svrnutí absolutistické monarchie. Jejich nadšení ale opadlo při převratu Yuan Shikaie, který císařství obnovil a Čínu navíc zaprodal Japoncům. Sunjatsen si byl ale nedostatečně participace vědom, a proto se snažil získat podporu od Číňanů žijících v zahraničí.

Vrcholem jeho snahy bylo i založení vojenské akademie, kde se jeho generálové učili schopnosti oslovovat masy přímo od Sovětského svazu.

Tabulka č. 6: Vztah mezi Čínou a teorií J. J. Linze

	Sunjatsenův režim	Praxe režimu	Hodnocení
Pluralismus	KMT	Ale i existence komunistů	A
Ideologie	propracovaná	Není všude zavedená	A/T
Vůdcovství	Definovaná hranice	Nastavená přímo Sunjatsenem	A
Participace	Po revoluci upadá	Snaha o podporu v zahraničí	A

(Vytvořeno autorem na základě Linz 2000)

Hodnocení Číny podle J. J. Linze

Ačkoliv si to většinou málo lidí uvědomuje, Čína za Sunjatsena vykazovala všechny znaky autoritářského režimu. Dokonce v porovnání s Polskem vykazuje větší tendence k některým totalitním praktikám. Nejvíce autoritářské tendence vykazovala pravděpodobně vojenská junta zřízená v Kantonu. U Sunjatsena bych spatřoval největší sílu v ideologii, která byla schopna na začátku spojit a později rozdělit KMT a komunisty

Závěr

Na začátku psaní práce se vycházelo z této hypotézy: „*Ačkoliv Sunjatsen a J. Pilsudský vyrostli v naprosto odlišném kulturním prostředí, tak jejich cesta k založení nového moderního státu byla takřka identická.*“

Polsko a Čína jsou dvě kulturně nehomogenní země s odlišnými historickými zkušenostmi. V úvodních kapitolách je původ kulturních rozdílů rozepsán. Jedním z hlavních rozdílů je filozoficko-náboženský pohled na svět. Sunjatsen vyrostl v klasickém čínském prostředí, ale během svého života změnil svůj pohled na svět a stal se křesťanem. Jedním z hlavních důvodů ke Sunjatsenově konvertování byl zahraniční pobyt a úzká interakce se západní kulturou a myšlením. S tím se k němu zároveň dostávaly osvícenské myšlenky svrnutí monarchie a následné transformace v republiku.

V této fázi je pro kontext důležité podívat se na pohled J. J. Pilsudského, který stejně jako Sunjatsen chtěl transformovat monarchii v republiku. Oba dva shodně zavrhlí myšlenku transformace absolutistické monarchie v monarchii konstituční. Museli přitom čelit nemalému množství revolucionářů, kteří prosazovali konstituování monarchie jako dostatečné řešení, kde by stávající elitářské struktury nepřišly o veškeré své majetky a moc a zároveň by došlo k posunu některých pravomocí na lidem⁸⁶ voleným parlament. Nezávisle na sobě došli k závěru, že oba státy potřebují radikální řešení, které povede k zásadním změnám v celé společnosti, které by měly vézt k politicko-ekonomické transformaci.

Pilsudský a Sunjatsen si uvědomovali, že pro převrat republiky budou potřebovat širokou základnu spolupracovníků. Zakládali paramilitární ilegální organizace, které měly za úkol rozvracet monarchii zevnitř a do budoucna vytvořit okruh lidí, kteří budou schopni převzít moc do svých rukou. Zároveň pro své aktivity získávali zkušenosti, finance, spolupracovníky a politickou podporu v zahraničí. Za povšimnutí stojí, že oba dva část svého života strávili v Japonsku. Ačkoliv by se mohlo zdát, že pro Pilsudského byl tento krok nahodilý, musíme jeho rozhodnutí zasadit do kontextu. Před svým únikem do Japonska se Pilsudský nacházel na Sibíři, kam byl vyhnán za své

---

⁸⁶ Ačkoliv na začátku 20. století by volební právo bylo značně nerovné.

protistátní aktivity. Sunjatsen se v Japonsku schovával, když na něj byl vypsán zatykač a hrozil mu trest smrti za protimonarchistické aktivity.

Během psaní práce jsem zjistil, že jedním z nejdůležitějších zlomů Pilsudského a Sunjatsena byl pobyt v Londýně, kde byli oba dva ve stejném roce. Byl to právě pobyt ve Velké Británii, kde oba dva získali mezinárodní věhlas a jejich práce a vize se dostaly do povědomí širšího okruhu disidentů, revolucionářů, akademiků a politiků. Z pohledu Pilsudského se jednalo o představení vize samostatného polského státu během mezinárodní konference 2. Internacionály, kde se setkal s mezinárodními sociálně smýšlejícími politiky, které oslovil a získal mezinárodní spojence. Z pohledu Sunjatsena byla cesta do Londýna mnohem komplikovanější, byl zde unesen čínským velvyslanectvím. Za pomoci svého učitele se mu pomohlo utéct a paradoxně to byl právě jeho únos, který udělal ze Sunjatsena na západě symbol protimonarchistické čínské revoluce a otevřel další možnost mezinárodní spolupráce.

V práci jsou uvedeny i další společné znaky, které vedly k založení samostatných států. Na základě analyzovaných dat a deskripci kulturních a historických odlišností lze konstatovat, že v práci se povedlo potvrdit ústřední hypotézu.

V úvodu práce byla zvolena tato výzkumná otázka: „*Jak přispěl Sunjatsena a J. Pilsudský k fašizaci společnosti a co je vedlo k používání autoritářských praktik?*“

V úvodu jsem předpokládal, že u Pilsudského byl důležitý jeho postoj k armádě a chtěl dosáhnout svého cíle bez ohledu na způsob, kterým ho měl dosáhnout. V případě Sunjatsena bylo ústředním motivem pro radikální změny zaostalost Číny a obavy ze ztráty zbytků suverenity.

V práci jsou uvedeny a analyzovány jednotlivé faktory, které mohly vézt k fašizaci společnosti a zároveň jsou uvedeny příklady autoritářských praktik obou státníků. Před samostatným závěrečným komentářem k výzkumné otázce je důležité pozastavit se nad teoretickým podkladem autoritářských praktik. Cílem práce nebyla snaha vytvořit vlastní politickou teorii na téma autoritářské a totalitární režimy. V práci byly využity definice nejznámější různých politologů, kteří se problematikou zabývají. Původním záměrem bylo využít pouze jedné teorie, ale během konzultací s vedoucím práce došlo k rozšíření, a to především proto, že každá teorie se dívá na problematiku z jiného úhlu. Díky tomu je v práci komplexnější pohled na problematiku, který nesvádí

k dezinterpretacím, které by mohly být způsobeny aplikací jedné jediné teorie. Vedlejším zjištěním, které nebylo součástí původního výzkumného záměru, je multispektrální šíře teoretických definic, která se ukáže po jejich aplikování na analyzovaná data. V těchto případech jsou ale jednotlivé odchylky okomentovány a tím dochází k sjednocení závěrečných výstupních data, která jsou obecně platná napříč teoriemi.

U samotného Polska se došlo k následujícím závěru. Pilsudský byl přirozenou autoritou, kterou si získal během svého působení v armádě. Vytvořil okolo sebe silnou paramilitární skupinu, která mu byla loajální a následovala ho. Zkoumané posilování národního cítění přichází v takzvaném období krize přísahy. Polští vojáci odmítli složit armádní přísahu s textem obsahujícím poslušnost německému císaři. Pilsudský věřil, že pokud by Polsko mělo existovat jako suverénní stát, muselo by mít vlastní nezávislou armádu. Jeho revolta podpořila mezi lidmi odpor k posilujícími německému vlivu. Jeho odboj (a pochopitelně i další faktory) přerostly ve Velkopolské povstání. Polsko se postupně začalo nacionalizovat. Odmítali nepolské vlivy, tedy Německo a Rusko) a postupně Pilsudského paramilitární jednotky posilovaly svou moc.

V období, kdy byl Pilsudský již u moci, můžeme pozorovat jeho autoritářské sklony. Pilsudského úřad měl vycházet z polské ústavy, která definovala rozdělení moci uvnitř státu. Pilsudský toto rozdělení ignoroval a vytvářel politické nátlaky v rozporu s ústavou a ústavními zvyklostmi. Porušování definovaných hranic v rámci vůdcovství je podle teorie J. J. Linze jedním z bodů autoritářských praktik. Ze závěru a dalších výše uvedených příkladů lze vyčíst, že Pilsudský pomohl k fašizaci polské společnosti a některé jeho praktiky vykazovaly autoritářské praktiky.

V případě Číny práce dospěla k tomuto závěru. U Sunjatsena byl zásadním zlomem pobyt v zahraničí během jeho dětství. Během několik krátkých let se střetl s kontrastem kostnatého čínského monarchistické režimu a západním moderním světem. Velmi brzy si uvědomil, že čínská vojenská, technologická a ekonomicko-politická zaostalost má původ v neschopnosti vládnoucích elit přizpůsobit se moderním celosvětovým trendům. Navíc klasický tradiční pohled na svět nebyl dostatečně schopný adaptovat se na moderní potřeby začínajícího 20. století. V kontextu toho vnímal nesuverénní pozici Číny a deprivaci čínského lidu. Všechny své poznatky sepsal ve své stati *Tři lidové principy*.

Podářilo se mu aktivovat některé čínské intelektuály a společně s nimi vytvořili organizace, které měly za úkol svrhnout čínskou monarchii. Postupně se formovala jeho snaha suverénní Číny, která by byla schopna zabezpečit své obyvatel a stala se mezinárodní velmocí. Jeho ideologie Tří lidových principů vycházela mimo jiné i z čínskému nacionalismu, neboť poslední vládnoucí dynastie v Číně nebyla čínská. Snažil se tedy o to, aby Číňané opět převzali moc zpět nad svým územím, což se částečně povedlo během revoluce ve Wuchangu, kdy byla svržena vláda dynastie Qing.

Posilování čínskému nacionalismu lze pozorovat v období podepsání Versailleské smlouvy. Číňané se v roce 1917 oficiálně zapojili do první světové války, protože věřili, že mohou získat zpět Shandong od Němců. Je tak paradoxní, že ačkoliv byli Číňané na straně vítězů, tak bylo po válce přiděleno Japoncům. V Číně se zvedla obrovská vlna nevole proti cizincům, které postupně přerostlo v Hnutí 4. května.

O Sunjatsenových autoritářských tendencích se ale můžeme bavit až v pozdějších letech. Stejně jako u Pilsudského vezmeme v potaz teorii J. J. Linze a jeho bod vůdcovství. Ačkoliv Sunjatsen v zásadě respektoval čínskou ústavu, tak je důležité vědět, že ústava byla psána na základě jeho *Tří principů*, tedy de facto psána jemu na míru. Jeho snahou bylo implementovat jeho ideologii do běžného života všech občanů. Navíc Sunjatsenův odkaz a práce se stala vzorem pro pozdější komunistickou Čínu a Taiwan za Čankajška.

Na odpověď výzkumné otázky se povedlo analyzovat dostatečný počet dat, které potvrzují, že Sunjatsen a Pilsudský pomohli k fašizování společností a zároveň vykazovali i některé znaky autoritářských praktik.

Přínos této práce spočívá v otevření nového tématu, které nebylo do této doby reflektované. Komparace dvou politiků z natolik odlišných kulturních prostředí se původně mohla zdát nahodilou. Ve skutečnosti se ale povedlo najít hned několik společných faktorů, které potvrzují přesný opak. Během psaní práce se objevilo mnoho faktů, které tyto dvě osobnosti ještě více sbližují. Z žádného zdroje se mi nepovedlo získat důkaz o jejich společném setkání. Mohlo by se opět zdát, že pravděpodobnost nebyla příliš vysoká, ale oba dva bylo v roce 1896 v Londýně a oba dva bojovali za společnou věc. Upřednostnili boj za vlastní národ před osobním životem. Není tedy podivuhodné, že jejich odkaz je stále živý a dodnes se s výsledky jejich práce můžeme setkat v Polsku, ČLR a na Taiwanu.

Summary

The aim of this work is to compare authoritarian regimes and policy of „the fathers of the Republic“ and their subsequent application to the political theories of authoritarian and totalitarian regimes. A secondary aim is to explain why societies have radicalized and how does this radicalization impact today´s modern states.

Thematically, this thesis deals with authoritarian regimes in Poland and China under the rule of Pilsudski and Sun-Yatsen. During my bachelor studies, I have noticed that they had similar political opinions, life stories and professional life.

The work is divided into theoretical and practical part. The theoretical part analyzes the history of Poland and China before and during the Pilsudski and Sun-Yatsen state leading. The practical part is devoted to the analysis of individual processes in Poland and China, which are then compared with each other and with the political science theory of authoritarian and totalitarian regimes.

Keywords: Sun-Yatsen, Pilsudski, Poland, China, "the father of the Republic", authoritarian regimes, J. J. Linz, comparative political science

Seznam zdrojů a literatury

ARENDDT, Hannah. Původ totalitarismu I-III. 1. vyd. Praha: Oikoymenh, 1996

BBC culture. 2015. „Soong Qinling: The mother of modern China“ Dostupný z WWW stránek: <http://www.bbc.com/culture/story/20151223-soon-qingling-the-mother-of-modern-china>

BALÍK Stanislav, Michal KUBÁT. *Teorie a praxe totalitních a autoritářských režimů*. Dokořán, 2004

BOORMAN, Howard L., Richard C. HOWARD a Joseph K. H. CHENG. *Biographical dictionary of Republican China*. New York: Columbia University Press, 1970

BRZEZINSKI, Zbigniew a Carl J. FRIEDRICH, *Totalitarian dictatorship and autocracy*. 2d ed., rev. Cambridge: Harvard University Press, 1965

Cambridge University Press, 1995. „Rich Nation, Strong Army“: *National Security and the Technological Transformation of Japan*. [online] Dostupný z WWW stránek <https://www.cambridge.org/core/journals/business-history-review/article/rich-nation-strong-army-national-security-and-the-technological-transformation-of-japan-byrichard-j-samuels-ithaca-cornell-university-press-1994-xiii-455-pp-ab-breviations-notes-references-and-index-3500--isbn-0801427053/66AE252E71A971A26CEE01185082E7C2>

CZUBIŃSKI, Antoni. *Stan badań nad historią Powstania Wielkopolskiego in. DZIEJE NAJNOWSZE*. Rocznik XXX. 1998

ČT 24. 2014. *Čína vstoupila do Velké války po třech letech, Číňané ale byli na frontě už dříve*. Dostupný z archivu České televize WWW stránky, článek + video:

<https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/1021751-cina-vstoupila-do-velke-valky-po-trech-letech-cinane-ale-byli-na-fronte-uz-drive>

CHEN, Jiegui. *Sun Zhongshan shi jijing. (Sunjatsenova historická cesta)*. Taipei: Zhongxi qu qu yihui. 2007

Český rozhlas 2012. *Pilsudského puč v Polsku 1926*. [online] 14.5.2012. Dostupný z archivu Českého rozhlasu WWW stránky <<http://hledani.rozhlas.cz/iRadio/?query=1926&reader=&porad%5B%5D=Zaost%C5%99eno+na+modern%C3%AD+d%C4%9Bjiny&zobrazNevysilane=0>>

FAIRBANK, John King. *Dějiny Číny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1998. Dějiny států.

FASS, Josef. *Sunjatsen*. Praha: Svoboda, 1966.

GARLICKI, Andrzej. *Józef Pilsudski: 1867-1935*. 1. vydání, Warszawa: Czytelnik, 1988.

GRENVILLE, WASSERSTEIN. *The major international treaties of the twentieth century*. London: Routledge, 2001. ISBN 9780415141253.

HSÜ, Immanuel C. Y. *The rise of modern China*. 6th ed. New York: Oxford University Press, 2000. ISBN 0195125045.

HSÜEH, Chün-Tu. *Sun Yat-sen, Yang Ch'ü-yün, and the Early Revolutionary Movement in China*. The Association for Asian Studies. 1960

ISAP.SEJM.gov.pl. 2016. *Ustawa z dnia 17 marca 1921 r. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej*. Dostupné z www <http://isap.sejm.gov.pl/DetailServlet?id=WDU19210440267>

JANSEN, Marius. *The Japanese and Sun Yatsen*. Harvard University Press. 1954

JOHNSON, Alexander. 1936. Review of *Erinnerungen Und Dokumente*. *The Journal of Modern History* 8 (4). University of Chicago Press: 513–15.
<http://www.jstor.org/stable/1881456>.

KISHLANSKY, Mark. *Sources of World History*, New Yor: HarperCollins 1995

KUBÁT, Miroslav. 2004. *Politický systém Druhé polské republiky (1918-1939)*. Politologický časopis, č. 4, s. 331-353

LAINOVÁ, Radka, a kol. *Diktatury v rukavičkách?. 1. vyd. Praha : Triton, 2003. ISBN 80-7254-334-2. Kapitola Autoritativní režim maršála Józefa Piłsudského (Michal Straka), s. 47-57*

LINZ, Juan J. *Totalitarian and authoritarian regimes*. Boulder: Lynne Rienner Publishers, 2000.

LONG, Zhang. *Yuenan yu Zhong Fa zhan zheng*. Chu ban. Taipei Shi: Taiwan shang wu yin shu guan, 1996.

NAŁĘCZ, Daria a Tomasz NAŁĘCZ. *Józef Piłsudski - legendy i fakty*. Wyd. 1. Warszawa: Młodzieżowa Agencja Wydawnicza, 1987. U Źródeł Terazniejszości. ISBN 83-203-1967-6.

Niezalezna.pl. 2016 Kryzys przysięgowy. [online] 2016. Dostępny z WWW stránek: <http://niezalezna.pl/83073-kryzys-przysiegowy>

MELICHAR, Václav, a kol. *Dějiny Polska*. Praha: Svoboda, 1975.

MERKEL, Wolfgang. *Systemtransformation. Eine Einführung in die Theorie und Empirie der Transformationsforschung*. 1999

ROSE. W. J.. 1946. "Paderewski: A Tribute, 1860-1941". The Slavonic and East European Review 24 (63). Modern Humanities Research Association:

ŘEZNÍK, Miloš. 2002. *Polsko. Stručná historie státu*. Kosmas

PAYNE, Robert, CHEN Stephene. Sun Yat-sen: a portrait. 2018: Creative Media Partners. [online] 2018 Dostupný z WWW stránek https://books.google.com/books?id=95xTtAEACAAJ&hl=cs&source=gbs_book_other_versions

SARTORI, G. *Teória demokracie*. Bratislava: Archa, 1993

SLAČÁLEK, Ondřej. *Jak se fašizuje společnost. Nadace Open Society Fund Praha a Open Society Foundations*. 2015

SON, Gayne. *A Critical Analysis of Sun Yat-sen's (1866-1925) Emancipatory Communication and China's Modernisation*. King's College London. 2017

SZAPIRO. "Poland and Pilsudski". *Journal of the Royal Institute of International Affairs* 8 (4). [Wiley, Royal Institute of International Affairs]: 376–85. doi:10.2307/3014806.

GARLICKI, Andrzej. *Józef Pilsudski: 1867-1935*. 1. vydání, Warszawa: Czytelnik, 1988.

Polishnews.com. 2001 *Jozef Pilsudski and the Polish Independence - The Myth of the Commander*. [online] 2001. Dostupný z WWW stránek http://www.polishnews.com/index.php?option=com_content&view=article&catid=93:historiapolish-history&id=507:jozef-pilsudski-and-the-polish-independence-the-myth-of-the-commander&Itemid=329

Schwartz, Benjamin I. "Themes in Intellectual History: May Fourth and After." Chapter. In *The Cambridge History of China*, edited by John K. Fairbank, 12:406–50. *The Cambridge History of China*. Cambridge: Cambridge University Press, 1983

The New York times: *Hong Kong rediscovers Sun Yat-sen*. [online] 2007. Dostępny z WWW stránek: <https://www.nytimes.com/2007/09/17/arts/17iht-sun.1.7531495.html>

WANDYCZ, PIOTR. 1985. "Poland and Russia: The Perennial Question". *The International History Review* 7 (1). Taylor & Francis, Ltd.: 2–18. <http://www.jstor.org/stable/40105447>.

Wyborydosejmu.pl 2011. *Rocznica malej konstytucji i sejmu stawodawczego*. [online] 2011 [cit. 2016-4-3]. Dostępny z WWW stránek <http://www.wyborydosejmu.pl/2011/02/rocznica-malej-konstytucji-i-sejmu-ustawodawczego/>

Young, Ernest P. "Politics in the Aftermath of Revolution: the Era of Yuan Shih-K'ai, 1912–16." Chapter. In *The Cambridge History of China*, edited by John K. Fairbank. *The Cambridge History of China*. Cambridge: Cambridge University Press, 1983.